

Redd Barna

KLIMAKRISEN SETT MED BARNES ØYNE

Rettigheter, bekymringer og håp

reddbarna.no

Takk til skoler som har
lagt til rette for medvirkningsprosesser.
Takk til Vrije Universiteit i Brussel for tilgang på
datamateriell brukt i Born into the climate crises 2.
Tusen takk til CICERO for godt samarbeid.
En særlig takk til Maria Tøsse Pihlstrøm leder for
Barnas klimapanel og Ask Stenseth-Kilstad 1.nestleder i
Press-Redd Barna ungdom for rollen som unge medforskere;
deres blikk og kunnskap har fått frem flere viktige
perspektiver og nyanser.
Ikke minst tusen takk til alle barn som har delt sine tanker,
meninger og følelser; uten dere ingen rapport!
Takk til Stiftelsen Dam for støtte til prosjektet
og rapporten.
Takk til Fortum for støtte
til rapporten.

Utgitt av: Redd Barna 2025

Tekst: Mette Bjerkaas (Redd Barna), Erlend Ignacio Fleck Fossen (CICERO) og Frederick Reiersen (Redd Barna)

Språklige innspill: Miriam Stackpole Dahl (CICERO), Iulia Marginean (CICERO)

Planlegging og deltakelse i medvirkningsprosessene: Fredrick Reisersen (Redd Barna), Hege Fantoft Andreassen (CICERO), Sandra Ann Løvheim (Redd Barna), Vilde Langaas Wegner (Redd Barna), Synnøve Skjeldal (Redd Barna) og Eilif Ursin Reed (CICERO)

Kvalitetssikring: Kristin Thorsrud Teien (CICERO), Thale Skybak (Redd Barna) og Sine Christensen (Redd Barna)

Grafisk design: Anna Maria Pirolt, brodogtekst.no

INNHOOLD

Forord	3	Barns rettigheter påvirkes av og påvirker klimaendringene	21
Innledning	5	Artikkel 6: <i>Rett til liv og optimal utvikling og artikkel 24 rett til helse</i>	22
Begreper	6	Artikkel 12: <i>Rett til å uttrykke sine meninger og bli hørt</i>	22
Metode: Litteraturgjennomgang	8	Artikkel 28 og 29, Grunnloven § 109: <i>Utdanning</i>	23
Metode: Unge medforskere	8	Artikkel 30: <i>Urfolk og minoriteter</i>	23
Barn om klimaendringer i Norge i dag	9	Fremtidens helse – hva viser forskningen?	24
Klima og helse – hvordan påvirkes dagens barn?	10	Varmestress	24
Klimabekymringer og mental helse	10	Helseplager fra luftforurensing	24
Varmestress	10	Smittsomme sykdommer	24
Barn etterspør mer og relevant kunnskap	11	Pollen og andre allergener	25
Mangler kunnskap om lokale forhold	11	Fysiske skader	25
Dybdekunnskap som ikke blir brukt	12	Mental helse	25
Klimabekymring	12	Hudkreft	25
Økt engasjement	13	Fremtidig helse hos den samiske befolkningen	26
Økning i klimafarar som følge av klimaendringer	14	Klimaendringer påvirker barns fremtidstro	27
Flom	14	Følelser knyttet til klimaendringer	27
Ras og skred	14	Barns håp for fremtiden	28
Hete og hetebølger	14	Samiske barns tanker om fremtiden	29
Skogbrann	15	Barns råd til politikere	30
Tørke	15	Barns råd til lærere om klimaundervisning	31
Tap av natur	15	Anbefalinger fra Redd Barna	32
Hvilken fremtid ser barn for seg?	16	Referanser brukt av CICERO	33
Ulike perspektiver om fremtiden	16		
<i>Barn i primærnæringen – landbruk</i>	17		
<i>Barn i primærnæringen – reindrift</i>	18		
<i>Bybarn</i>	19		
<i>Barn i oljenæringen</i>	20		
Klimatilpasning	21		

«Klimakrisen er ikke noe som kommer langt der fremme, den er her nå og den går ut over oss barn.»

Miljøagentene

FORORD

Klima- og miljøsakene har aldri vært viktigere. Den kommer til å påvirke oss barn i større grad enn den påvirker dagens beslutningstakere, og derfor må vi bli hørt og tatt på alvor. Noen ganger kan vi føle på maktesløshet i møte med klimakrisen, fordi vi opplever at politikerne ikke tar det vi sier på alvor. Men det betyr ikke at «generasjon Greta Thunberg er død». Engasjementet blant barn og unge er fortsatt høyt.

Vi som er barn i dag, vokser opp i en mer usikker og urolig verden enn det våre foreldre gjorde. De siste årene har det blitt mindre fokus på klima i samfunnsdebatten, og miljø- og klimatiltak blir gang på gang nedprioritert. Men det betyr ikke at klima- og miljøsakene er mindre viktig, tvert imot! I denne rapporten kommer det frem at barns grunnleggende rettigheter blir brutt dersom vi ikke gjør alt vi kan for å stoppe klimaendringene. Klimaendringene påvirker blant annet vår rett til å bli hørt, vår rett til skolegang og vår rett helsehjelp. Klimakrisen er ikke noe som kommer langt der fremme, den er her nå og den går ut over oss barn.

Vi barn har, ifølge barnekonvensjonen, rett til både å bli hørt og tatt på alvor. Likevel opplever ikke barn at politikerne lytter til oss når det kommer til klima- og miljøsakene, viser spørreundersøkelsen vi har gjennomført blant barn¹. Barn har i mange år kjempet for planetens fremtid, men fortsatt ser vi ikke nok handling fra politikerne. Men på tross av dette er engasjementet for natur og klima høyt blant barn, ifølge funnene i vår rapport². Vi ønsker å se endring og er villige til å endre livet vårt for å løse klimakrisen. Nå er det opp til politikerne å lytte til det vi har å si.

Hvordan samfunnet møter klimakrisen i dag, bestemmer hva slags verden vi som er barn i dag skal leve i som voksne. Derfor må vår stemme vektlegges tungt når beslutninger om klima og miljø blir tatt. Denne rapporten er en mulighet for politikerne til å ta oss på alvor.

Maria Tøsse Pihlstrøm, medlem av Miljøagentene og leder av Barnas klimapanel 2025

1) Barnas klimapanel (2024). «Så bra du engasjerer deg!» - Hvor lenge skal du gidde? Miljøagentene (<https://miljoagentene.no/om-miljoagentene/barnas-klimapanel>).

2) Barnas klimapanel (2024). «Så bra du engasjerer deg!» - Hvor lenge skal du gidde? Miljøagentene (<https://miljoagentene.no/om-miljoagentene/barnas-klimapanel>).

«Klimabekymringer og påfølgende mental uhelse fremstår som særlig relevante for dagens barn.»

CICERO

Denne rapporten bygger på en litteraturgjennomgang utført av CICERO. Formålet var å samle kunnskap om hvordan klimaendringer påvirker barns helse i Norge – i dag og i fremtiden. Barn er globalt sett særlig sårbare for helsekonsekvenser av klimaendringer, men kunnskapsgrunnlaget for Norge er begrenset, spesielt når det gjelder nåværende forhold.

Klimabekymringer og påfølgende mental uhelse fremstår som særlig relevante for dagens barn. Fremover forventes økt forekomst av flom, hetebølger og annet ekstremvær i Norge, noe som kan påvirke barns rettigheter til utdanning og god helse. Det er også ventet økt risiko for helseplager knyttet til hete og smittsomme sykdommer, samt mulig økning i pollenallergi, hudkreft og luftforurensing. Samtidig mangler vi helhetlig kunnskap om blant annet barns toleranse for hete og den fremtidige totale sykdomsbelastningen.

Disse funnene gir et solid kunnskapsgrunnlag for økt bevissthet i befolkningen og politikk-utforming, samt en god oversikt over kunnskapsnivå og -mangler for videre forskning.

CICERO

Barn Redd Barna har snakket med i arbeidet med denne rapporten, forteller det samme som funnene Miljøagentene har; barn opplever ikke at de blir hørt i klimasaker, noe som bidrar til at de ikke ser et poeng med å engasjere seg i tematikken. Videre viser denne rapporten at barn ikke har nok kunnskap om klimaendringer eller sine egne rettigheter. På den måten blir de fratatt muligheten til å være en aktør i samfunnet og påvirke sin egen fremtid.

Med denne rapporten ønsker Redd Barna å vise at rettighetene til barn i Norge allerede i dag blir påvirket av klimaendringene. For å sikre en fremtid for barn, må de inkluderes i klimasaker. De må få relevant kunnskap om tematikken og egne rettigheter for å være i stand til å utøve rettighetene de har. Ikke minst er det viktig at voksenpersoner, inkludert myndigheter og beslutningstakere, lytter til barn. Og til sist; voksne og myndigheter må ta barn på alvor når de sier de vil se at voksne bryr seg om klimaet gjennom handling og ikke kun planer som står på et papir.

Redd Barna

INNLEDNING

Alle barn har rett til liv, overlevelse og optimal utvikling, artikkel 6 i FNs barnekonvensjon.

Barn er de som har gjort minst for å forårsake klimaendringene, men er de som rammes hardest. FNs barnekonvensjon gir barn egne rettigheter, ikke bare fordi de en dag skal bli voksne – men for det barnet de er her og nå.

FNs barnekonvensjon inneholder en rekke rettigheter, blant annet rett til beskyttelse og utdanning. Klimaendringer truer disse rettighetene verden over. Tørke og hetebølger ødelegger matproduksjon så barn ikke får nok å spise. Flom kan hindre barn i å komme seg på skolen. I verste fall mister barn livet på grunn av klimaendringene.

Barn har egne meninger og ressurser til å påvirke samfunnet rundt dem. Barnekonvensjonen gir barn også rett til å være aktør i eget liv og i samfunnet de er en del av. De har rett på barnevernlig informasjon og rett til å uttrykke seg i saker som angår dem og bli hørt. Likevel opplever mange barn motstand når de engasjerer seg i klimakampen. Barn som er klimaaktivister opplever å bli mobbet, hetset og truet av voksne.³ I Barnas klima- og miljørapport 2024, utarbeidet

av Barnas klimapanel i samarbeid med Miljøagentene, forteller mer enn en av fire barn i undersøkelsen at de ikke blir hørt i saker som påvirker fremtiden deres.⁴

Barnekonvensjonens artikkel 3 sier at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle beslutninger som berører barn. Dette gjelder også i saker som handler om klima. Barnets beste skal veie tungt, men det er ikke alltid det eneste hensynet myndighetene tar. De kan også vurdere andre faktorer i beslutningene sine.

Barnekonvensjonen er inntatt i norsk lov gjennom menneskerettsloven og gitt trinnhøyde over formell norsk lov. Det betyr at dersom en bestemmelse etter barnekonvensjonen kommer i konflikt med en bestemmelse i en «vanlig» norsk lov (ikke Grunnloven), så skal barnekonvensjonen gå foran.

Klima og konsekvenser av klimaendringene har den siste tiden vært et spørsmål som FNs barnekomité har vært opptatt av. I 2023 skrev FNs barnekomité i Generell kommentar nr. 26⁵ at

BEGREPER:

Klimabekymring: en følelse av uro eller bekymring knyttet til hvordan klimaendringer påvirker mennesker, natur og fremtiden.

Varmestress: den fysiske påkjenningen kroppen opplever når det er veldig varmt over tid, spesielt om det er høy luftfuktighet og vanskelig å avkjøles.

Klimafarar: vær- og klimarelaterte hendelser som kan skade mennesker, natur og samfunn, som for eksempel hetebølger, flom, tørke og skogbrann.

3) Lawor, M (2024.) «We are not just the future»: *Challenges faced by child and youth human rights defenders*. Rapport fra FNs spesialrapportør om situasjonen for menneskerettighetsforsvarere (<https://digitallibrary.un.org/record/4036482?ln=ru&v=pdf>). Denne rapporten ble presentert for FNs menneskerettighetsråd under dets 55. sesjon 12. mars 2024.

4) Barnas klimapanel (2024). «Så bra du engasjerer deg!» - *Hvor lenge skal du gidde?* Miljøagentene (<https://miljoagentene.no/om-miljoagentene/barnas-klimapanel>).

5) FNs komité for barns rettigheter (2023) for en utdyping av dette i *General Comment No. 26 on children's rights and the environment* (<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/crcgc26-general-comment-no-26-2023-childrens-rights>).

Redd Barna har jobbet tett med barn i utarbeidelsen av denne rapporten. Blant annet ved å reise rundt i landet og snakke med barn om tematikken.

«Klimakrisen er en barnerettighetskrise.»

Redd Barna

klimaendringer er en alvorlig trussel mot barns rettigheter. Generelle kommentarer er ikke juridisk bindende, men de er relevante når man skal tolke innholdet av barnekonvensjonen og gis vekt etter hvor godt de er forankret i konvensjonsteksten og om det dreier seg om tolkningsuttalelser knyttet til rettighetene etter konvensjonen.

I FNs barnekomité's avsluttende merknader til Norge anbefaler komiteen at Norge «Sikre[r] at barn blir hørt og at deres sårbarhet, behov og beste blir ihensyntatt i utviklingen og implementeringer av nasjonal politikk knyttet til klimaendringer». ⁶

Klimakrisen er en barnerettighetskrise. Redd Barna jobber for å stå opp for og med barn mot klima- og miljøødeleggelser⁷. For å utvikle klimaarbeidet i Norge, ville Redd Barna finne ut

hvordan barns rettigheter i Norge blir påvirket av klimaendringer. Derfor inngikk vi et partnerskap med CICERO Senter for klimaforskning.

I tillegg har Redd Barna jobbet tett med barn i dette prosjektet. Både ved å hente inn deres meninger, refleksjoner og følelser knyttet til tematikken gjennom konsulterende medvirkning, samt i utarbeidelsen av rapporten. Her er deltakende medvirkning metodikken, i samarbeid med leder for Barnas klimapanel Maria Tøsse Pihlstrøm (15) og 1.nestleder i Press – Redd Barna ungdom Ask Stenseth-Kilstad (20). De har vært medforskere i prosjektet.

I metodedelen som følger, skriver Maria Tøsse Pihlstrøm om sine erfaringer og tanker. CICERO beskriver metoden som er brukt for litteraturgjennomgangen.

6) FNs komité for barns rettigheter (2025): <https://digitallibrary.un.org/record/1485075?v=pdf>

7) Redd Barna sin strategi 2025-2027: https://www.reddbarna.no/content/uploads/2021/01/strategi_2025-27_NOR-1.pdf

*Erlend Ignacio Fleck Fossen,
Forsker II, CICERO*

METODE: LITTERATURGJENNOMGANG

CICERO har gjennomført en strukturert, men tidsavgrenset litteraturgjennomgang for å kartlegge hva forskningen sier om barns helse i møte med klimaendringer i Norge. Gjennomgangen bygger på nøkkelpublikasjoner fra Folkehelseinstituttet, The Lancet, og Det europeiske miljøbyrået, samt bredere systematiske søk og tematiske søk i relevante databaser. Fra nøkkelpublikasjoner og brede søk ble relevante tema som klimabekymringer og varmessress, identifisert. Deretter ble det utført systematiske søk på disse temaene

(for eksempel på klimabekymringer i Norge). Totalt ble 65 vitenskapelige artikler og rapporter identifisert som særlig relevante. Dette var artikler hovedsakelig med norsk kontekst, men også noen europeiske og internasjonale studier av særlig relevans. Funnene fra gjennomgangen av dette utvalget av artikler viser at det finnes svært begrenset kunnskap om hvordan klimaendringer påvirker barns helse i dag, og at forskningen om fremtidige konsekvenser er fragmentert og mangelfull.

*Maria Tøsse Pihlstrøm,
Miljøagentene og leder for Barnas klimapanel 2025*

METODE: UNGE MEDFORSKERE

Ask Stenseth-Kilstad og jeg har vært unge medforskere og deltakere i arbeidsgruppa til prosjektet. Vi i arbeidsgruppa har møttes gjennom hele prosjektperioden. Vår hovedoppgave som unge medforskere har vært å bidra til å tolke og forstå barns meninger, slik at resultatene i rapporten blir så gode og relevante som mulig.

Først ble vi presentert funnene fra CICERO sin litteraturgjennomgang, deretter planla vi workshopene med barn. Vi diskuterte hvilke spørsmål som burde stilles for å få frem mest mulig ærlige, utfyllende og nyttige svar. Vi kom frem til at det ville være lurt å bruke kreative aktiviteter, som for eksempel å tegne årshjul over hvordan klima og vær er i lokalområdet deres nå, og hvordan de tror det vil være når de blir voksne.

Redd Barna gjennomførte deretter sju workshoper med til sammen 64 barn i alderen 9–15 år, fra ulike deler av landet. De var opptatt av å få med et mangfold av barn, både når det gjelder hvor de bor og hvordan de lever. Samtidig understreket de at svarene ikke nødvendigvis representerer alle

barn i Norge, og derfor har CICERO også bidratt med litteraturgjennomgang for å støtte opp om funnene.

Etter at workshopene var gjennomført, hadde vi flere møter der vi tolket datamaterialet. Jeg har hjulpet til med å forstå hva barn kan ha ment med ulike illustrasjoner og kreative uttrykk. Jeg har også vært med på å bestemme rekkefølgen på temaene i rapporten, valgt ut hovedtemaer, og kommet med forslag til tittel. Jeg har fått tilsendt flere utkast av rapporten og gitt innspill og forslag til endringer underveis.

Jeg har opplevd å bli tatt på alvor og inkludert som en likeverdig deltaker i arbeidsgruppa. Vi har hatt et godt samarbeid med jevnlige møter, og de voksne i Redd Barna har vært åpne for mine forslag og brukt innspillene mine i arbeidet med rapporten. Det har vært viktig for meg å være en del av selve prosessen, ikke bare som en representant for barn. Jeg tror rapporten er blitt bedre og mer troverdig fordi barn over hele Norge har fått si sin mening, og fordi Ask og jeg har fått bidra som medforskere.

BARN OM KLIMAENDRINGER I NORGE I DAG

Barn Redd Barna har snakket med i arbeidet med denne rapporten etterspør mer kunnskap om klimaendringer.

De forteller at de ikke kan nok om hvordan klimaendringer påvirker deres liv og hverdag, og at de mangler kunnskap og alternativer for hva de selv kan gjøre for å bidra til å stoppe klimaendringene. En 14-åring forteller:

«Vi har ikke nok kunnskap til å kunne forstå hva som skjer og hva vi kan gjøre for å endre eller stoppe klimaendringene.»

Barn tenker på vær, temperaturer, natur, miljø, dyr og klimaendringer når de hører ordet klima. Klimaendringer forbinder de med CO₂, forurensning og dyr som dør. De beskriver at dette er en tematikk som føles abstrakt og langt borte fra deres eget liv og hverdag. De forteller at de i liten grad tenker på at det er noe som skjer i deres liv og hverdag som en 14-åring forteller:

«Det der med konsekvensene som du nevnte her for området, det tror ikke jeg at jeg har hørt så mye at det har vært snakk om tidligere. Når vi snakker om klimaendringer, så snakker vi kanskje om at blir det ekstrem tørke, de har ikke mat og vann, men de bor ikke her. Men vi snakker ikke så mye om at hvis vi får mye tørke eller ekstra mye regn her, så får det konsekvenser. Vi har jo masse bønder her som heller ikke får produsert maten sin da. Og hvilke konsekvenser for eksempel det kan ha, eller konsekvensene for ungdom her eller framtidige barn og unge i området - det snakker vi ikke så mye om knytta til klimaendringer, egentlig.»

Foto: Hege Fantoft Andreassen, CIGERO

KLIMA OG HELSE – HVORDAN PÅVIRKES DAGENS BARN?

CICERO sin litteraturgjennomgang viser at det er stor mangel på kunnskap om hvordan norske barns helse påvirkes av klimaendringer. Til tross for dette, viser et fåtall studier at barn og unges helse allerede nå blir påvirket av klimaendringer. Dette gjelder først og fremst barns mentale helse.

KLIMABEKYMRINGER OG MENTAL HELSE

Norske studier viser at klimaendringer og tap av natur kan utløse følelser og reaksjoner som bekymring, sorg, angst, skyldfølelse, raseri, lengsel, frykt, redsel, skuffelse, håpløshet og apati¹⁻⁵. I spørreundersøkelser fra blant annet Barnas klimapanel sier rundt 50 prosent av norske barn og unge (alder: 8–25 år) at de er bekymret for klimaendringer^{2,6}. I tillegg svarte 28 prosent av norske unge voksne at de var "svært eller ekstremt engstelige" for klimaendringer⁶. Klimabekymringer har blitt knyttet til økte symptomer på depresjon, økt mental uhelse og økte søvnproblemer hos norske unge (alder: 13–25 år)^{7,8}. Jenter, elever med minst én foreldre med høyere utdanning, og elever fra urbane områder virker å være mer bekymret enn andre grupper⁷. Rapporter viser at barn og unge (alder: 8–21 år) ofte ikke føler seg hørt i klimaspørsmål^{2,3}, men at mange barn likevel er mer handlingsvillige enn voksne^{2,4,9}.

Naturkatastrofer og ekstreme værhendelser kan i tillegg til å medføre fysiske skader, føre til dårligere mental helse hos barn. Posttraumatisk stress, depresjon og angst kan forekomme etter naturkatastrofer^{10,11}. Sosial og familiær støtte i etterkant av katastrofer er avgjørende for å forebygge posttraumatisk stress og depresjon blant barn og unge¹²⁻¹⁴.

VARMESTRESS

Studier fra Sverige, som så på helsekonsekvensene av en hetebølge i 2018, viste at barn i barnehagealder var ekstra utsatt og sårbare for hete, i dette tilfellet definert som temperaturer mellom 25 og 34°C^{15,16}. Dette skyldes at barn har høyere risiko for heteslag og dehydrering under varmestress enn friske voksne, og fordi barn er mer utsatt for hete mens de var ute og lekte. Det finnes ikke lignende studier fra Norge.

På verdensbasis finnes det tydelige bevis for at eksponering for høye temperaturer hos gravide kvinner og små barn øker risikoen for spedbarns- og småbarnsdødelighet, og kan føre til tidlig fødsel, lav fødselsvekt og dødfødsel^{14,17,18}. Selv om varmestress ikke er den mest utbredte klimarisikoen i Norge, reiser mange gravide kvinner og familier med babyer og små barn til varme strøk i sommerferien, noe som kan medføre farlig eksponering for gravide, foster, babyer og små barn.

«Ja, det er jo litt skummelt. Det (raset) kan jo treffe oss.»

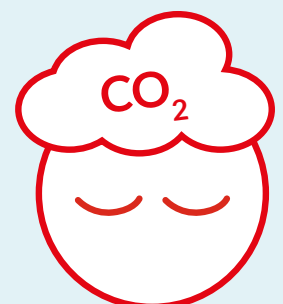
14-åring

«Jeg håper politikerne hører mer på barn og det vi mener.»

14-åring

«Jeg er redd for at de som kommer etter oss ikke har det bra.»

11-åring

BARN ETTERSPØR MER OG RELEVANT KUNNSKAP

Det er utfordrende for barn å konkretisere tematikken klima og klimaendringer. Mange forteller at de ikke lever tett på klimaendringer, og at de verken ser eller opplever det i hverdagen.

En 11-åring forteller at det er enklere å tenke på klimaendringer når en er ute i naturen: «Men man tenker liksom mer på det hvis man er mer ute. Hvis man går en tur i lysløypa, kan man se at det ligger masse søppel.», hvorpå forklaringen er at søppel ikke hører hjemme i naturen og derfor er et eksempel på klimaendringer, ifølge 11-åringen.

Barn Redd Barna har snakket med hører om klimaendringer og vet at det finnes, men ikke alle er overbevist om at klimaendringene er så farlig for dem selv. En 14-åring sier: «Vi hører at det finnes, men alle er ikke så overbevist at det er så galt som alle sier.»

Kunnskapen barna har om klimaendringer kommer i hovedsak fra skolen. Både på barne- og ungdomsskolen får de klimaundervisning, da i hovedsak naturfag, men også noe i samfunnsfag. Innholdet i undervisningen handler i stor grad om internasjonale forhold, og er lite knyttet til barnas hverdag og liv. En 14-åring beskriver det slik: «Vi lærer ikke om hvordan det (klimaendringer) påvirker barn og hva barn kan gjøre.»

De peker på at de ofte lærer om én tematikk som for eksempel drivhusgasser, og at undervisningen ikke gir dem troen på at det er mulig å gjøre noe

«Vi hører at det finnes, men alle er ikke så overbevist at det er så galt som alle sier.»

14-åring

med klimaendringene. En 15-åring beskriver innholdet i klimaundervisningen slik: «Vi lærer at vi ikke må ta så lange dusjer, vi burde ikke kjøpe de tingene, vi burde ikke spise det, vi burde ikke... vi burde slutte med det. Det blir veldig fort negativt, for jeg vil ikke slutte å kjøpe klær.»

Klimaundervisning i norsk kontekst, handler mest om nasjonale forhold og abstrakte temaer som bærekraftig utvikling. Undervisning knyttet til lokalmiljøet, knytter elevene til søppelrydding. En 13-åring forteller at de går i skogen og nærmiljøet og plukker søppel når de lærer om klimaet der de bor. Samiske barn som går i samisk klasse, viser til at Fosen-saken er blitt undervist om i «alle fag» over lengre tid. De knytter dette til klimaundervisning.

Noen barn viser til sosiale medier som kunnskapskilde utover skolen. Da er det TikTok, YouTube og Instagram de viser mest til. En 13-åring forteller følgende om sosiale medier: «Det er TikTok og Instagram, men det er sånn at det bare dukker opp klimating noen ganger.»

MANGLER KUNNSKAP OM LOKALE FORHOLD

Alle barn har i gruppesamtalene beskrevet klimaet der de bor som varierende og ustabilit. De bruker begrepet klimaendringer som forklaring på fenomenet, og de forteller at dette er noe som er annerledes nå enn da foreldrene deres vokste opp. Likevel er det vanskelig for barn å trekke linjer fra klimaendringer til eget liv. En 14-åring sier: «Det er vanskelige spørsmål. Fordi... jeg har aldri tenkt på det før.» Flertallet av barna Redd Barna har snakket med mener de ikke merker eller blir påvirket av klimaendringer. De forteller at de ser lite av klimaendringer som en 14-åring sier: «Jeg merker ikke noe med klima egentlig». Betrachninger som dette går igjen i alle landsdelene.

Barn som forteller at de blir påvirket av klimaendringer viser til dårlig vær og kortere skisesong.

Som regel må fritidsaktiviteter eller familieplaner endres på grunn av det de betegner som klimaendringer. En 10-åring forteller hvordan familien blir påvirket av klimaendringer: «Ja, for vi er ikke like mye på tur og sånt hvis det er dårlig vær.»

En 14-åring beskriver vinteren som ustabil og med mindre snø og at det påvirker fritidsaktiviteten: «Det er usikkert hvert år når skisesongen starter og vi kan kjøre renn.»

Barn med foreldre i primærnæringen og barn som bor i regioner som er utsatt for konsekvenser av klimaendringer som ekstremvær, forteller om hendelser som tydelig er preget av klimaendringer. De viser til opplevelser som ras og endringer i hvordan primærnæringen drives. Likevel mener de at deres hverdag og liv ikke blir påvirket av klimaendringer i stor grad.

Når barn får støtte i samtale til å reflektere over selvopplevde hendelser som tydelig er konsekvenser av klimaendringer, klarer de å trekke linjer til eget liv og hvordan klimaendringer påvirker dem og familien deres. Samiske barn som er tilknyttet reindriften, forteller at klimaendringene fører til annerledes vær om vinteren som gjør vinterbeite utfordrende og at reinen ikke kommer gjennom isdekket til maten den spiser. En 15-åring beskriver opplevelsen slik: «Beitet er så dårlig at vi må reise ut til flokken og mate reinen. Det er tungt.»

Barn med foreldre i landbruket, forteller at det er knyttet stor usikkerhet til hvordan avlingene blir hvert år på grunn av endret klima. Barn som lever i regioner som er utsatt for ekstremvær, forteller at de flere ganger har måttet være hjemme fra skolen på grunn av ras og skred*. En 12-åring forteller hvordan ekstremvær preger livet på denne måten: «Vi er veldig vant med det (ras). Det har jo bare blitt en normal del av hverdagen når det skjer sånn hvert år.»

DYBDEKUNNSKAP SOM IKKE BLIR BRUKT

Noen barn trekker frem foreldrene som en kilde til klimakunnskap. De forteller at de ikke snakker sammen med foreldrene om klimaendringer, men at de får med seg nyhetene foreldrene konsumerer. De aller fleste trekker frem hvordan en skal kle seg etter været når de viser til klimapraten i hjemmet. En 13-åring viser til sine klimasamtaler hjemme: «Da er det mer at vi snakker om hvordan været skal være og hva jeg må ha på meg.»

* Avsnitt om Klimabekymringer og mental helse på side 10.

«Beitet er så dårlig at vi må reise ut til flokken og mate reinen. Det er tungt.»

15-åring

Mange har dybdekunnskap som er knyttet til foreldrenes næring og regionen de vokser opp i. Dette er kunnskap de selv ikke trekker frem i samtaler om klimaendringer, da det er tydelig at de er vant til at disse samtaleene ikke blir trukket til eget liv og hverdag. En 10-åring forklarer hvordan klimaendringene er årsaken til at det går så mye ras i lokalmiljøet: «Det er masse snø og vann som samler seg i fjellet. Når det regner mye så kommer det veldig mye vann som dytter litt ned, og da følger bare jord og stein etter.»

Dybdekunnskapen kommer fra eget liv og ikke undervisning. En 15-åring forteller følgende: «Hvis jeg er hos flokken så snakker vi litt om det (klima). Nei, jo, at det blir mildere, så litt kaldt og så blir det hardt. Sånn at reinen ikke klarer å spise. Og at det er på grunn av klimaendringer.»

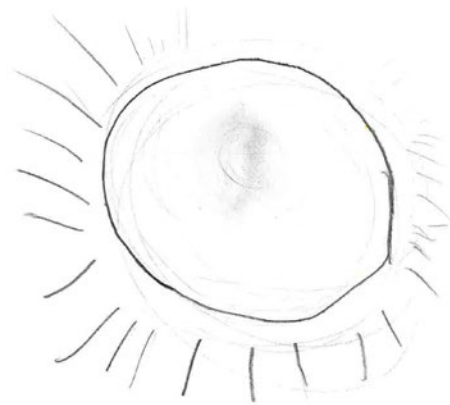
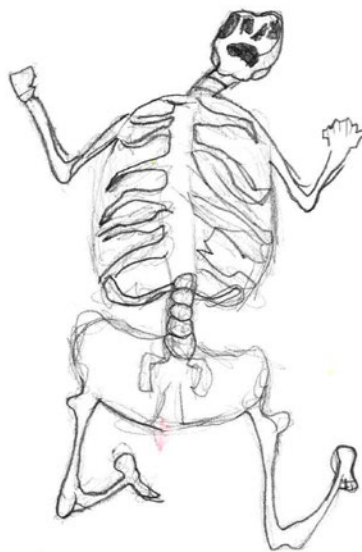
En 14-åring med foreldre i landbruket forteller at de snakker om hva som skal til for å få gode avlinger hjemme: «Det kan være både mye regn og veldig varmt, så lenge gjennomsnittet av været er der det skal være. Det er gjennomsnittet som teller.»

KLIMABEKYMRING

Mange barn sier at de ikke tenker så mye på klima, men når de først gjør det, kommer mange refleksjoner. Flere barn uttrykker bekymring, tristhet og usikkerhet, slik en 11-åring sier: «Jeg er redd for at jorda blir veldig dårlig. Jeg er redd for at den tingen som er rundt jorda blir ødelagt og at den blir borte.» Flere er redde for at det ikke blir mulig å bo i Norge på sikt. Eller at ekstremvær gjør at de må flytte fra der de bor. Noen uttrykker bekymring for ekstreme konsekvenser, slik en 14-åring uttrykker det: «Noen ganger er jeg redd for at verden skal gå under.» Lignende reaksjoner og følelser blir også ofte nevnt i vitenskaps-litteraturen*.

«Jeg liker ikke å snakke om klima fordi det kanskje er litt min feil.»

13-åring

Tegnet av 10-åring.

Det er jenter og barn fra urbane strøk som i størst grad uttrykker bekymring for klimaendringer. Dette er et funn både fra samtalen og fra CICERO sin litteraturgjennomgang*. Et fåtall trekker bekymringene til eget liv slik en 12-åring som har opplevd ekstremvær gjør: «**Det kan komme ras som kan treffe meg.**»

Flertallet av barna tenker derimot mest på kommende generasjoner. En 13-åring deler sine bekymringer på denne måten: «**Jeg er redd for at kommende generasjoner ikke får sett hva jeg har sett.**»

Bekymringene barna kjenner på slår seg ofte ut som vonde følelser. En 11-åring uttrykker hvor i kroppen bekymringen kjennes: «**Det er en klump i magen.**»

Noen barn beskytter seg fra følelsene tankene om klima gir, ved å ikke snakke om tematikken. En 14-åring beskriver det slik: «**Jeg tenker ikke på klima eller langt frem i tid, for jeg vil ikke ha unødvendig stress.**»

Andre forteller om skyldfølelse for klimaendringer. En 13-åring forteller at: «**Jeg liker ikke å snakke om klima fordi det kanskje er litt min feil.**»

ØKT ENGASJEMENT

Når barna Redd Barna har snakket med får kunnskap om at det som foregår rundt dem faktisk er klimaendringer og tematikken trekkes til deres eget liv og hverdag, øker engasjementet. Flere uttrykker håp og ansvarsfølelse når de reflekterer over klimaendringer. En 14-åring forteller om opplevelsen av å få mer kunnskap: «**Men så sitter jeg òg igjen med en følelse av sånn... av egentlig glede. For jeg føler det er et veldig viktig tema, men at det går litt under radaren. Så jeg syns det er veldig fint at det er folk som tar det opp og snakker med ungdom nå.**»

Når barna forstår at tematikken angår dem, deres liv og hverdag, samt at de er aktører som kan være med i diskusjoner om klimaspørsmål, uttrykker de motivasjon. Dette stemmer godt overens med funn fra vitenskapslitteraturen*. En 13-åring reflekterer slik: «**Jeg må begynne å tenke litt mer på klima. Eller bry meg kanskje litt mer.**»

De forteller at de ønsker mer informasjon for å kunne sette seg inn i tematikken, og de ønsker å gjøre handlinger for å stoppe klimaendringer. En 14-åring sier: «**Vi må ta initiativ og sette oss inn i saken og ta tak, og fikse den globale oppvarmingen og tenke på at de neste generasjonene burde leve sånn som oss.**»

* Avsnitt om Klimabekymringer og mental helse på side 10.

ØKNING I KLIMAFARER SOM FØLGE AV KLIMAENDRINGER

Klimafarer, som flom og skogbrann, og naturkatastrofer kan føre til skader på bygg og transportinfrastruktur. Om skoler og veier stenges, vil dette påvirke barns rett til utdanning. Klimafarer fører også til høyere press på helsevesenet, der for eksempel stengte veier kan gjøre det vanskeligere å frakte syke og skadde til sykehus¹⁰. Klimafarer påvirker dermed også barns rett til liv og helse.

Nedenfor har CICERO sett på hvordan klimafarer forventes å øke som en følge av klimaendringer. Forskere ser ofte mot år 2100 for å forstå hvordan valgene vi tar i dag kan forme verden som dagens barn skal vokse opp i. Selv om 2100 virker langt frem i tid, skjer endringene oftest gradvis, og effektene vil merkes sterkere jo nærmere vi kommer.

FLOM

Klimaendringer har medført og forventes å føre til økt nedbør over store deler av Norge og økt havnivå langs kysten¹⁹. Som en følge av dette forventes det frem mot 2100 en økning i flom i store deler av landet, der enkelte deler av landet er mer utsatt. Vestlandet og Nordland er spesielt utsatt, selv under en klimafremtid der klimagassutslippene reduseres moderat. Dersom klimagassutslippene ikke reduseres, forventes det også en stor økning i flom på Sørlandet og deler av Østlandet. I Finnmark forventes det derimot en reduksjon i flom fram mot 2100¹⁹. På Vestlandet forventes det en 60 prosent økning i 200-års flommer innen 2100, noe som innebærer at en slik stor flom vil forekomme omtrent hvert 125. år i stedet for hvert 200. år^{20,21}. På kysten av Vestlandet forventes det også en femdobling i store flommer som skyldes kombinasjonen av økt nedbør og økt havnivå²².

RAS OG SKRED

Frem mot år 2100 forventes det en økning i jord- og flomskred, spesielt i deler av landet med økt nedbør og bratt terreng. Dette gjelder først og fremst om høsten og vinteren i Vest- og Nord-Norge. Andre skred, for eksempel kvikkleire-skred, steinsprang og steinskred, kan også øke¹⁹.

HETE OG HETEBØLGER

Det har vært en økning i hetebølger i Norge siden 1960²³. Fremover forventes det størst økning i hetebølger på Sørlandet, Sør-Vestlandet, Troms og Finnmark sammenlignet med resten av landet²⁴⁻²⁶. I dag opplever Øst- og Sørlandet i gjennomsnitt

«Jeg får mindre skole på grunn av ras.»

11-åring

2–4 «varme døgn» (der døgnmiddeltemperaturen er over 20°C) per år, mens resten av landet sjeldent opplever mer enn ett «varmt døgn» i året. I perioden 2071–2100 forventes det derimot opp mot 30 «varme døgn» per år, først og fremst på Øst- og Sørlandet, mens kystnære strøk på Vestlandet, Midt-Norge, Troms og Finnmark kan få rundt 5–15 «varme døgn» per år¹⁹.

Med dagens klimaløfter er vi på vei mot en global oppvarming på 3 grader – langt over Parisavtalens mål om maks 1,5 grader oppvarming²⁷. Hvis verden forsetter med de samme klimaløftene, forventes det at barn som ble født i Norge i 2020 vil oppleve 15,6 ganger flere hetebølger i løpet av sitt liv enn sine besteforeldre eller de som ble født i 1960²⁸.

Hvis jorda i stedet for varmes opp med 3,5 grader innen 2100, vil 88 prosent av norske barn født i 2020 oppleve så mange hetebølger gjennom livet at det nesten ville vært utenkelig i et naturlig klima – bare 1 av 10 000 ville opplevd det uten klimaendringer^{29,30}. Dette utgjør 43 000 barn født i Norge i 2020. Allerede ved en global oppvarming på 1,5 grader vil derimot 23 prosent av norske barn bli utsatt for en slik livslang, ekstrem eksponering for hetebølger, mens andelen øker til 56 prosent av norske barn hvis oppvarming blir på 2,5 grader^{29,30}.

SKOGBRANN

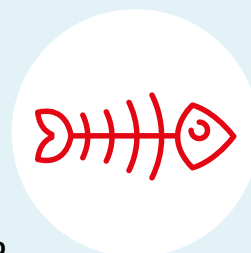
Historisk har det vært mest skogbranner på Sør- og Østlandet³¹. Disse områdene virker også mest utsatt for økninger i skogbranner frem mot 2100^{32,33}. I tillegg tilsier noen beregninger at Nordland, Troms, Finnmark, og indre strøk av Vestlandet kan se en økning i skogbranner³³.

Flere områder i Norge kan forvente en økning i skogbranner på opptil 20 prosentpoeng i perioden 2070–2099, dvs. fra én stor brann hvert 20. år til én stor brann hvert 5. år³³. Antall dager med moderat og svært stor skogbrannfare forventes også å øke frem mot 2100, med nær en fordobling for moderat brannfare og mangedobling for svært stor skogbrannfare³⁴.

TØRKE

Få studier har undersøkt om det vil bli økt tørke i Norge som følge av klimaendringer. De få studiene som har blitt gjort, har i tillegg stor usikkerhet knyttet til seg. Generelt sett kan man likevel forvente at det vil bli økt fordamping grunnet høyere temperaturer, selv på områder med mer nedbør¹⁹. Det kan derfor muligens bli en økning i tørke på Østlandet og i Finnmark, mens det på Vestlandet muligens vil bli en nedgang i tørke³⁵.

TAP AV NATUR

Den største trusselen for norsk natur er arealinngrep som for eksempel veiutbygging, flatehogst av skog og boligutbygging, men klimaendringer er også en trussel for naturen³⁶. Arter i polare områder og på fjellet er spesielt sårbare for klimaendringer, siden de ikke kan flytte seg til kaldere områder³⁷.

Klimaendringer fører også til en lengre vekstsesong i store deler av landet, der mer varmekjære arter, slik som edelløvskogartene ask, alm og lind, og karpefisker og abbor, forventes å trives bedre³⁷.

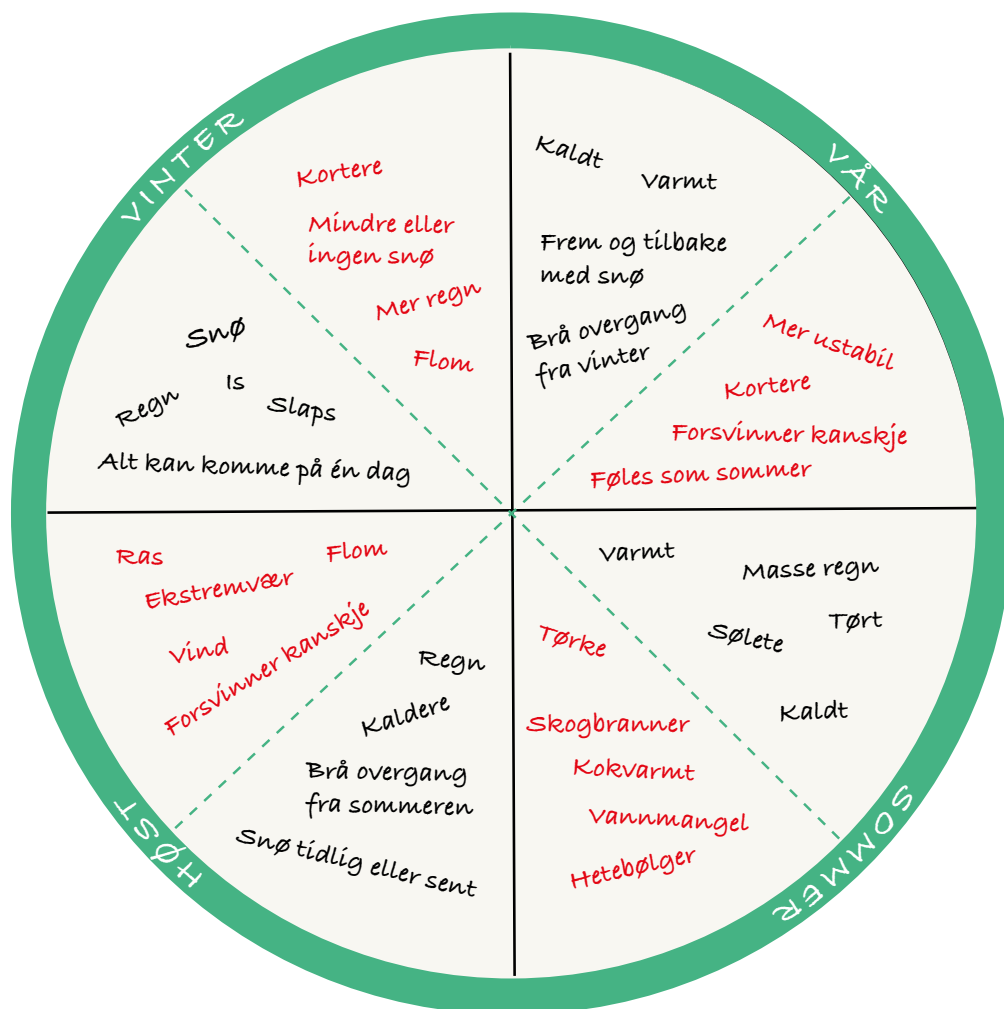
Isbreer forventes å fortsette å minke fremover, til tross for at det kan blir mer snø på en del av fjellene. Store isbreer kan reduseres med mer enn 2/3 innen 2100, mens mange små breer sannsynligvis vil smelte helt bort¹⁹.

Generelt forventes det at skoger reduseres langs kysten og i sørlige strøk av landet, mens de forventes å øke i nordlige deler av landet og på fjellet³⁸. Totalt forventes det en liten økning i skogsareal³⁷.

I havet og langs kysten forventes det en nedgang i torsk, sjøfugler, seler og bunnfisker^{39,40}. Det forventes også en økning i små fisk i åpent hav.

HVILKEN FREMTID SER BARN FOR SEG?

På bakgrunn av funn fra CICERO om økte klimafarer ved klimaendringer*, ser dagens barn for seg året og årstidene som illustrert her når de er godt voksne.

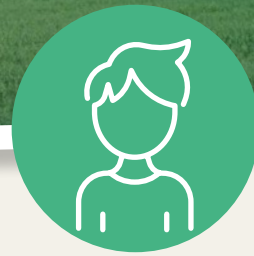
På bakgrunn av funnene til CICERO om økte klimafarer i Norge*, tror ingen barn som Redd Barna har snakket med at de kan leve på samme måte som foreldregenerasjonen. En 14-åring sier: «Vi må tilpasse oss hvordan klimaet er. Vi må spise andre ting. Om det blir tørke, klarer vi ikke å dyrke noe.»

De ser for seg store endringer i årstidene og naturen, dårligere levekår, at det må gjøres tilpasninger i hverdagen, annerledes infrastruktur, annet bosettingsmønster, tap av natur og arts- mangfold samt at de må velge andre yrker. En 15-åring forklarer det slik: «Hvis det blir sånn fare for de jobbene, altså sånn masse tørke. Man trenger bønder.»

Noen barn trekker frem dårligere levekår i fremtiden. En 15-åring som lever tett på olje- næringen forteller: «Jeg tenker at vi må fortsette med olje, men kanskje ikke like mye. Fordi hvis vi stopper med olje altfor brått, må Norge finne noe annet å tjene penger på fort fordi mesteparten av inntektene våre kommer fra olje og gass.»

På de følgende sidene har Redd Barna laget fiktive personer som representerer ulike perspektiver fra barn som har deltatt i samtalen. Personene reflekterer rundt levesett i fremtiden sammenlig- net med fortid og nåtid sett i lys av klima- endringer.

* Avsnitt Økning av klimafarer som følge av klimaendringer side 14-15.

BARN I PRIMÆRNÆRINGEN – LANDBRUK

Johannes (13 år) er sønn av bonde og fisker. Gården han bor på har vært i familien siden tippoldefaren hans levde. Johannes planlegger å ta over gårdsdriften. For å drive gården i fremtiden, er han innstilt på å drive den annerledes enn generasjonene før ham. Det tror han at han må på grunn av klimaendringene.

Johannes opplever at vinteren er kortere og mer uforutsigbar enn før. Overgangen til våren er brå. Våren opplever han ustabil. Plutselig er det varmt, deretter frost og noen ganger masse regn. På denne årstiden er det mye som skjer på gården. Det skal sås og det kalves. På sommeren er han mye ute. Været påvirker både fritiden og landbruket. De siste årene har det vært perioder med ekstremvarme og tørke eller så har det regnet uvanlig mye. Dette er noe som påvirker avlingene. Sommeren er hektisk på gården. Tidspunktet for slåttene blir i stor grad påvirket av været. Overgangen til høsten opplever han også kan komme brått. Høsten er ofte preget av mye regn, som noen ganger fører til ekstremvær der han bor. På denne årstiden skjer det mye i landbruket med blant annet høsting.

Da foreldrene til Johannes vokste opp, var de mer ute i naturen, tror han. Han forteller at været var mer stabilt. Det var mer snø om vinteren, færre ras og mindre ekstremvær enn hva han opplever i dag. Stabilt vær gjorde gårdsdriften mer forutsigbar. Han forteller at klimaendringer påvirker dagens avlinger i større grad enn tidligere.

Johannes tror det vil være vanskeligere å leve som foreldrene, særlig med tanke på landbruket. Han ser for seg at det vil være mindre natur rundt ham, det vil være færre steder å leke ute og han tror det vil være enda mer ekstremvær.

Han kjenner på en bekymring når han tenker på fremtiden. Han er bekymret for at klimaendringer vil gjøre det vanskeligere å opprettholde tradisjonelle livsformer, og for fremtidige generasjoners muligheter.

BARN I PRIMÆRNÆRINGEN – REINDRIFT

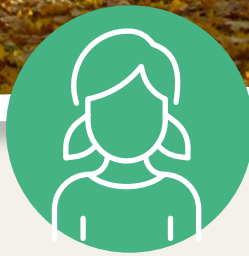
Elle (14 år) tilhører en reindriftsfamilie. Familien har alltid drevet med reindrift. Hun ønsker å ta over, men er usikker på om det er mulig på grunn av klimaendringer og naturinngrep.

Elle beskriver vinteren som mørk og kald. Reinen er på vinterbeite. Reindriften påvirkes av skiftende snøforhold og islag som hindrer beiting. Våren opplever hun som trasig i lavlandet, men vakker på fjellet. Våren er ofte ustabil, og det veksler mellom kulde og varme. Om våren er hun med på å flytte reinen fra vinterbeite til sommerbeite. Kalving kan være både på våren og sommeren. Om sommeren er det midnattsol og varierende vær. Da er hun med på kalvemerking på sommerbeite. Høsten opplever hun mørkere. Det er ofte frost, sludd og regn. Høsten er travel i reindriften. Da er hun med på slaktning og flytting av reinen til vinterbeite.

Elle tror tidligere generasjoner opplevde mer stabile årstider med kald vinter og varm sommer. Hun tror reindriften opplevdes som enklere. Hun forteller at det ikke var behov for ekstra foring om vinteren, slik det er nå.

I fremtiden frykter Elle at årstidene nærmest vil smelte sammen. At vår, sommer og høst kan bli en lang periode, med en kortere og mildere vinter. Hun tror at reindriften kan bli vanskeligere hvis beitet (lav og gress) ikke vokser på grunn av klimaendringer som tørke. Hun tror også at fiskebestander kan påvirkes negativt av varmere vann.

Elle kjenner at hun er sint og frustrert når hun tenker på fremtiden. Hun er sint for at hennes levesett blir truet i fremtiden, og frustrert over å ikke bli lyttet til i spørsmål som påvirker hennes fremtid.

BYBARN

Sofia (10 år) er datter av andregenerasjons innvandrere. Hun bor i en større by hvor hun er født og oppvokst.

Sofia beskriver vinteren som veldig uforutsigbar. Den er blitt kortere, og hun savner snø og kulde. Det hender hun går på ski, men da må hun reise ut av sentrum for å finne nok snø. Våren kommer ofte brått. Den opplever hun også som uforutsigbar. Hun er mer ute om våren. Sommeren beskriver hun med vekslende vær. Det kan være kjempevarmt, med varmerecord, og uken etter kan det være kaldt og regne. På sommeren er hun ute sammen med venner. Hun forteller at hun er mer inne på høsten. Den er ofte våt og mørk.

Hun tror foreldregenerasjonen opplevde mer stabilt vær, særlig på vinteren og sommeren.

Hun er usikker på hvordan fremtiden kommer til å se ut. Hun tror det vil være vanskelig å leve som foreldrene sine. Mest sannsynlig vil det være strengere regler, endrede jobber og annerledes natur. Sofia tror det vil være utfordringer med transport, og at sikkerheten vil være truet på grunn av ekstremvær.

Hun kjenner på både bekymring og frykt når hun tenker på fremtiden. Hun er bekymret for at det ikke er mulig å leve som i dag, og hun frykter det ikke går an å bo i Norge i fremtiden.

BARN I OLJENÆRINGEN

Jens (12 år) har foreldre i oljenæringen. Han ønsker å leve med samme levestandard som foreldrene sine og jobbe i samme næring, men er usikker på om det er mulig i fremtiden på grunn av eventuell utfasing av olje.

Jens opplever vinteren som mørk og kald. Det er varierende vær, som preges av mye regn, sludd og bløt snø. Det gjør at han er mye inne. Våren beskriver han som lysere, og han er mer ute på denne årstiden. Ofte er det en brå overgang mellom vinter og vår. Sommeren forbinder han som noe positivt. Da er det varmere, og han chiller på stranda og er mye ute med venner. Høsten beskriver han som mørkere og kaldere, og det regner mye. Da er han mer inne.

Generelt beskriver han været som mildere og mer uforutsigbart nå enn for generasjonen før ham. Da tror han det var mer stabilt vær og mer snø om vinteren.

I fremtiden tror Jens at han må leve annerledes enn foreldrene sine. Han frykter det vil være mindre olje, som vil gjøre at økonomien endres både for ham og Norge. Han tror det vil føre til at han må velge et annet yrke enn foreldrene sine.

Når han tenker på fremtiden, kjenner han på en bekymring knyttet til egen levestandard sammenlignet med hva han opplever i dag.

KLIMATILPASNING

Dagens barn er født inn i klimakrisen. Endringene som foregår rundt dem, er en del av det vante for dem. Uten å bruke ordet klimatilpasning, er det nettopp det barn gjør i hverdagen. Måten de lever på, er tilpasset klimaendringene som skjer rundt dem. Som en 14-åring forteller om da det ikke var snø til å stå på ski i påsken: «**Da reiste vi til hytta hvor det er kunstsno**».

Videre sier de at de velger klær etter været og at de må tilpasse fritidsaktivitetene etter snøforhold og temperaturer. I områder med mye ekstremvær er barna forberedt på hendelser. En 12-åring forklarer: «**Vi har kriselager i badstuen. Med lommelykter, tørrmat og så har vi masse sånn kjøkkenting og soveposer. Så uansett om det går ras, så klarer vi oss.**»

Den naturlige tilpasningen barn allerede gjør i dag, gjør dem løsningsorienterte når de tenker på fremtiden. En 10-åring sier: «**Hvis alt rundt oss endrer seg, så betyr jo det kanskje at vi... Da må vi endre oss litt også. Vi må gjøre noe annerledes. Kanskje vi ikke kan gjøre de samme tingene som vi gjør nå.**»

Flere uttrykker at fremtiden muligens vil være preget av flere klimatiltak, noe de er positive til. En 12-åring uttrykker «**Det kan bli mye strengere klimating. Det kan hende at det ikke er lov å kjøre ikke-elektrisk bil. Det er noe man må, liksom.**»

BARN S RETTIGHETER PÅVIRKES AV OG PÅVIRKER KLIMAENDRINGENE

Norske myndigheter har forpliktet seg til å implementere barnekonvensjonen gjennom nasjonal lovgivning. Ansvarer ligger på regjering og storting på nasjonalt nivå, til fylkeskommunale og kommunale tjenester på lokalt nivå. Dette inkluderer å sikre at barn får tilgang til informasjon om klimaendringer og å legge til rette for deres medvirkning i nasjonale og lokale diskurser og politikktutforming.

Barn Redd Barna har snakket med har begrenset kjennskap til egne rettigheter, som rettigheten til å ha en stemme i klimaspørsmål. Mange barn er ikke klar over at klimaendringene truer deres rettigheter, både fordi de mangler kunnskap om sine rettigheter og hvordan klimaendringer virker inn på livene deres. Mangel på innsikt i hvordan klimaendringer påvirker deres liv og rettigheter, gjør det vanskelig for barn å se omfanget av denne trusselen. Klimaendringer har allerede begynt å påvirke barns rettigheter i Norge, slik CICERO antyder* og som det kommer frem i samtalen Redd Barna har hatt med barn. Noen rettigheter er særlig truet av klimaendringene. Andre rettigheter spiller en viktig rolle i å beskytte barn og sette barn i stand til å møte disse utfordringene og bidra til løsninger. Retten til utdanning er både truet av klimaendringene, men også en del av løsningen.⁸

Foto: Hege Fantoft Andreassen, CICERO

*Avsnitt Økning av klimafarer som følge av klimaendringer side 14–15.

⁸ FN's komité for barns rettigheter (2023) for en utdypping av dette i *General Comment No. 26 on children's rights and the environment* (<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/crcgc26-general-comment-no-26-2023-childrens-rights>).

Artikkel 6: Rett til liv og optimal utvikling

Alle barn har rett til å vokse opp, utvikle seg og ha en fremtid.

Artikkel 24: Helse

Alle barn har rett til et godt helsetilbud.

CICERO diskuterer hvordan økt klimabekymring blant unge kan forverre psykologiske belastninger. I lys av klimaendringer, uttrykker barn bekymring for fremtiden. Usikkerheten rundt fremtidige livskvaliteter påvirker barns mentale helse, for noen i en slik grad at det kan komme i et spenningsforhold med artikkel 6 om retten til optimal utvikling, sett i sammenheng med artikkel 24 om retten til høyeste tilgjengelige helsestandard. I generell kommentar nr. 26 uttaler barnekomiteen i avsnitt 41 at

Another concern is children's current and anticipated psychosocial and mental health conditions caused by environmental harm, including climate change-related events. The clear emerging link between environmental harm and children's mental health, such as depression and eco-anxiety, requires pressing attention, both in terms of response and prevention programmes, by public health and education authorities.⁹

Artikkel 12: Å uttrykke sine meninger og bli hørt

Alle barn har rett til å uttrykke sine meninger og ha innflytelse i saker som angår dem.

Klimaendringer representerer en global krise som uunngåelig berører barn, da de påvirker deres nåværende omgivelser og framtidige liv og livsstil. Barns medvirkning og innspill i diskusjoner om hvordan vi skal løse klimakrisen er essensielt for å sikre at deres stemmer blir en del av beslutningsprosessene som former fremtidens miljø og livsvilkår.

De fleste barna Redd Barna har snakket med uttrykker at de ikke er klar over at de har rett til å bli hørt og tatt på alvor i klimaspørsmål. De har ikke fått informasjon om at det er en mulighet de har. Når de blir spurt mener de at barn absolutt bør bli hørt og tatt på alvor. De mener barn har

«Det hjelper ikke å si fra, fordi vi barn lyttes ikke til uansett.»

14-åring

viktige perspektiver også i klimasaker, og særlig i saker som angår nærmiljøet deres.

En 14-åring sier følgende: «Jeg har ikke tenkt på at barn egentlig ikke blir spurt om det (klimaspørsmål). Jeg har jo bare tenkt at det ruller av seg selv, på en måte. Men jeg har ikke tenkt over at barn også kan være med på å gi innspill. Man hører sjelden om at barn har noe med det å gjøre.»

Barnekonvensjonens artikkel 12 innebærer at barn ikke bare skal bli lyttet til, men at deres synspunkter skal bli møtt med respekt. Barn opplever ofte at deres perspektiver og fremtidsdrømmer ikke blir vurdert som verdifulle. Dette kan resultere i at de blir marginalisert i diskusjoner om klimakrisen og at deres innspill blir oversett i politiske beslutningsprosesser. Utfordringen ligger i å ikke bare gi rom for barnas deltakelse, men også å anerkjenne og verdsette dem som viktige bidragsytere i utformingen av framtidige løsninger. Som en 13-åring vi snakket med uttrykte: «Barn og unge har en stemme, men vi føler ofte at vi ikke blir tatt på alvor.»

Yngre barn har større tro på at det hjelper å si fra, men jo eldre de blir, desto mer mister de denne troen. En 11-åring sier: «Det er viktig at vi barn sier det vi mener, fordi det kan påvirke hvor viktig de voksne mener det er å gjøre noe med klimaendringene,» mens en 14-åring sier «Det hjelper ikke å si fra, fordi vi barn lyttes ikke til uansett.»

Da barna ble spurt om hvilke klimasaker de mener barn særlig bør gis mulighet til å ytre seg om og påvirke, sier de følgende:

- Spørsmål om olje- og ressursbruk
- Utbygging i nærmiljøet og lokal natur/naturinngrep
- Spørsmål som påvirker deres liv, nærmiljø og deres fremtid

⁹ FNs komité for barns rettigheter (2023) for en utdyping av dette i *General Comment No. 26 on children's rights and the environment*, avsnitt 41: www.regjeringen.no/contentassets/1376fac2fe2a427389f9f94b52acdefc/general-comment-no.-26-2023-on-childrens-rights-and-the-environment-with-a-special-focus-on-climate-change.pdf

En forutsetning for å kunne utøve sin rett til å uttrykke egne meninger og påvirke, er tilstrekkelig og forståelig informasjon. Klimaendringer krever at barn har tilgang til omfattende og korrekt informasjon for å være informert. Norske myndigheter må sørge for utdanningsmateriell og informasjon som er tilpasset og tilgjengelig for ulike grupper barn i ulik alder, og at samiske barn får informasjon på eget språk. Dette er viktig for å gjøre det mulig for barn å navigere i komplekse miljømessige utfordringer og delta effektivt i samfunnsdebatter om klima.

Klimakrisen kan virke abstrakt og fjern for barn, som ofte ikke ser den direkte forbindelsen til sin hverdag. Dette gjør det vanskelig å knytte relevante læringsopplevelser til eget liv, som i svært stor grad påvirker deres engasjement og følelsen av å kunne bidra effektivt. Når undervisning om komplekse temaer som klimakrisen ikke er tilpasset barnas nivå og interesser, kan det føre til tap av engasjement og interesse. En 14-åring vi snakket med bemerket: «**Jeg føler man har lært oss mye, men jeg føler ikke at det sitter i hodet vårt at dette er noe galt som skjer med jorda akkurat nå.**»

Når undervisningsmetoder fokuserer på tekniske begreper og abstrakte ideer uten å relatere det til barnas egen virkelighet, kan det oppfattes som irrelevant og uengasjerende. Dette kan resultere i at barn mister motivasjonen til å lære om, og delta i, diskusjoner om klimakrisen.

Mangelen på relevant informasjon hindrer barn i å kjenne sine rettigheter fullt ut og begrenser deres evne til å være informerte medborgere i klimasaker. En 13-åring illustrerer den generelle opplevelsen: «**Jeg tenker at kanskje vi må sette oss litt mer inn i det. Ja, så jeg kan lage en mening.**»

Barn Redd Barna har snakket med uttrykker et behov for mer tilstrekkelig og forståelig informasjon. De peker på mangelfull undervisning som ikke oppleves relevant og forståelig. De oppgir sosiale medier og nyheter som foreldrene konsumerer som en viktig kilde til informasjon. De uttrykker imidlertid en bekymring om troverdigheten og relevansen av innholdet for barn, da informasjonen ofte ikke er rettet mot dem eller formidles forståelig, hvilket skaper et kunnskapsgap.

Artikkel 28: Skole

Alle barn har rett til å gå på skole og ta en utdanning.

Artikkel 29: God skole

Alle barn har rett til å gå på en god skole, der de får utvikle seg på ulike måter og får respekt for menneskerettighetene, naturen og forskjellige kulturer.

Grunnloven § 109: Alle har rett til utdanning

Barn har rett til å motta grunnleggende opplæring.

Ekstremværhendelser, som barn Redd Barna har snakket med opplever, kan avbryte utdanningsløpet. En 10-åring forteller: «**Ja, siden det tar med seg ledningene og stolpene. Jeg husker da det var det svære raset. Da gikk strømmen for to dager. Da var vi hjemme og gjorde ingenting i to dager. Var ikke på skolen og hadde ikke undervisning hjemme.**» Disse bruddene utfordrer barns rett til kontinuerlig utdanning i et trygt og stabilt læringsmiljø.

Mange opplever dagens undervisning som lite relevant for deres dagligliv og oppvekstmiljø. En 11-åring uttrykte: «**Vi snakker mest om konsekvensene og ikke hvordan vi løser det**», og understreker behovet for praktiske løsninger og verktøy. Uten relevant utdanning som setter dem i stand til å være aktive medborgere, hindres barn i å utvikle nødvendig forståelse og engasjement for klima og miljø.

Artikkel 30: Urfolk og minoriteter

Alle barn fra urfolk eller minoriteter har rett til å snakke sitt eget språk, ha sin egen kultur og sin egen tro.

Klimaendringer og naturinngrep truer levemåten til urfolk. I generell kommentar nr. 26, avsnitt 58 fremholder barnekomiteen at urfolksbarn rammes uforholdsmessig hardt av tap i biologisk mangfold, forurensning og klimaendringer. Samiske barn Redd Barna har snakket med uttrykker bekymring for å drive kulturen videre, slik som en 14-åring fortalte: «**Familien min har alltid drevet med reindrift. Jeg tror det blir vanskeligere i fremtiden.**»

FREMTIDENS HELSE – HVA VISER FORSKNINGEN?

Blant dagens befolkning er det barn som i størst grad vil merke konsekvensene av klimaendringene i fremtiden. Derfor har CICERO sett på forskning som undersøker hvordan barns helse kan bli påvirket i fremtiden, sammenlignet med hvordan den ville vært i en verden uten klimaendringer. Det finnes stadig mer internasjonal forskning på dette temaet, men for norske forhold er det fortsatt lite kunnskap og få studier som ser spesifikt på dette.

VARMESTRESS

Flere europeiske studier, inkludert fra våre naboland Sverige og Finland, viser at dødelighet fra hjerte- og karsykdommer og fra lungesykdommer øker under hetebølger, spesielt hos eldre personer¹¹. Denne sammenhengen ble ikke funnet i Norge under hetebølgen i 2018, men det kan ikke utelukkes at vi vil se større effekter på dødelighet hos eldre under fremtidige hetebølger¹⁰. I Norge er det i dag større dødelighet knyttet til kulde enn til hete. Nye studier viser derimot at dette vil jevne seg ut i fremtiden, der det forventes en økning i heterelaterte dødsfall og en nedgang i kulderelaterte dødsfall^{10,41}.

HELSEPLAGER FRA LUFTFORURENSNING

Luftforurensningen i Norge har gått ned de siste 10–20 årene⁴². Likevel vil klimaendringer kunne gi økt luftforurensning i områder som i fremtiden blir mer utsatt for skogbrann og eventuelt tørke¹⁰. Økning i luftforurensning fra svevestøv og bakkenært ozon forventes i områder med tørke. Det er godt dokumentert, på verdensbasis og i Norge, at slik luftforurensning gir økt risiko for

hjerte- og lungesykdommer, inkludert økt risiko for astma og allergier^{10,11}. Nyere internasjonal og norsk forskning viser at de skadelige effektene av luftforurensning kan bli forsterket om forurensningen pågår i perioder når det også er høye temperaturer eller hetebølger^{43–45}.

SMITTSOMME SYKDOMMER

I et varmere og våtere Norge vil flere typer smittsomme sykdommer kunne bli vanligere enn i dag. Dette gjelder flere vektorbårne sykdommer, dvs. sykdommer som spres via insekter og andre småkryp, sykdommer som spres via mat (matbårne sykdommer), og sykdommer som spres via vann (vannbårne sykdommer)^{10,46}.

De vanligste vektorbårne sykdommene i Norge smittes via flåttbitt, som kan gi sykdommene Lyme borreliose og skogflåttencefalitt (TBE). Borreliose kan føre til utslett, slapphet, hodepine, muskel- og leddsmerter og i sjeldne tilfeller til lammelse i armer, bein eller ansikt¹¹. Antall tilfeller av borreliose har økt i Norge de siste årene og sykdommen dukker opp tidligere på året enn for 25 år siden, samtidig som skogflåtten har spredt seg til nordligere deler av landet^{11,47,48}. Forekomst av TBE, som i noen tilfeller kan gi influensalignende symptomer, hjernehinnebetennelse eller ryggmargbetennelse, har også økt de siste årene i områder der sykdommen allerede er etablert i Norge (Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud), men viruset har også blitt påvist hos skogflått langs kysten opp til

og med Nordland⁴¹. I et varmere og våtere klima forventes det at flåttbårne sykdommer fortsetter å øke i forekomst og at de sprer seg nordover i landet frem mot 2100^{49,50}, hovedsakelig i kystområder⁵¹.

Flere tropiske sykdommer som smitter via mygg, som f.eks. malaria, denguefeber, vestnilfeber og Zika virus, har startet å spre seg til Europa^{50,52}. Blant disse er det kun vestnilfeber som vurderes å ha et potensial for etablering i Norge innen utgangen av dette århundret^{10,11,48,52,53}.

En allerede vanlig sykdom som spres via mat er campylobacteriose, en sykdom som skyldes en bakterie som ofte gir matforgiftning og symptomer som diare og feber^{11,54}. Antall tilfeller av sykdommen i Norge forventes å dobles innen slutten av 2080, noe som tilsvarer rundt 6000 ekstra tilfeller per år kun pga. klimaendringer^{50,55}. Størst antall tilfeller forventes i Sør-Norge, Østlandet, Trøndelag og Nordland, men det forventes generelt økninger over hele landet⁵⁵. Det har også blitt funnet sammenhenger mellom klimaendringer og to andre matbårne sykdommer^{11,54,56}: salmonellose, som ofte fører til akutt mage-tarm-infeksjon, og toksoplasmose, som kan gi influensalignende sykdom.

Flere sykdommer som spres via vann forventes å kunne øke i forekomst pga. klimaendringer. Vibriose, en sykdom som kan gi øreinfeksjon og sårinfeksjon, øker generelt under hetebølger og kan gi smitte ved bading^{11,52,57}. Det forventes at vibriose vil øke i Norge frem mot 2100, og da spesielt på Østlandet⁵⁰. Algeoppblomstring i vann, som kan gi kløe og ubehag, forventes å øke i kystnære områder og i ferskvann^{10,11}. To andre vannbårne sykdommer som kan kobles til klimaendringer, og dermed kan forventes å øke i fremtiden, er leptospirose, en sykdom med influensalignende symptomer, og legionellose, som kan gi lungebetennelse¹¹.

POLLEN OG ANDRE ALLERGENER

Det er noe usikkert hvordan klimaendringer vil påvirke astma og andre luftveisallergier i Norge, men studier tyder på at pollensesongen starter tidligere på året og varer lengre, noe som kan medføre at pollenallergi kan bli et større problem i fremtiden^{10,11,52}. Nye arter av planter som sprer seg til Norge fra sørligere deler av Europa kan også potensielt øke sykdomsbyrden fra pollenallergi i fremtiden^{10,11}.

Med et varmere og våtere vær er det økt risiko for mer fuktproblemer i hus, spesielt langs kysten, men også innover i landet⁵⁸. Det forventes derfor en økning i muggsopp, noe som kan gi luftveissymptomer. Barn og personer med astma/allergi er mest utsatt¹¹.

FYSISKE SKADER

Ved økt forekomst av klimafarer og naturkatastrofer forventes det en økning i antall personer som rammes direkte av flom, ras, skred og skogbranner, noe som vil gi en økning i fysiske traumer og tap av livsgrunnlag¹⁰.

Nullføre, et føre som oppstår når temperaturen veksler mellom pluss- og minusgrader, forventes å øke i indre strøk av landet og i nord¹⁹. Nullføre gir is på veier og øker sannsynligheten for ulykker og fallskader^{10,59}.

«Jeg tror
vi må leve annerledes.
Vi må bo andre steder,
og jobbe med
andre ting.»

14-åring

MENTAL HELSE

På samme vis som barn, opplever også mange voksne klimabekymringer^{8,60} og redusert mental helse etter akutte hendelser og katastrofer (f.eks. posttraumatisk stress, depresjon og angst)¹⁰. På verdensbasis er det også dokumentert økt risiko for schizofreni, søvnproblemer, økt aggresjon og økt vold som langvarige effekter av høye temperaturer¹⁰.

HUDKREFT

Selv om det er lite studert, finnes det studier som antyder at enkelte typer kreft kan bli mer vanlig pga. klimaendringer⁶¹. Hudkreft (melanoma) har allerede økt de siste 20 årene i Norge⁶². En mulig årsak til økningen er at folk oftere er ute på våren ved varmere vær, når huden er mer sensitiv til UV-stråling, uten å bruke god nok solbeskyttelse^{61,62}.

FREMTIDIG HELSE HOS DEN SAMISKE BEFOLKNINGEN

Mange samers identitet er sterkt knyttet til natur og reindrift⁶³. Klimaendringer har allerede ført til problemer for reindrift og det forventes at dette vil øke i fremtiden. En økning i isdekket beitemark og en fremtidig reduksjon i snødekket beitemark har gitt dårlige beiteforhold for reinen. I tillegg har parasitt- og insektangrep på rein økt om sommeren, noe som også gir problemer for reinen⁶³. Som en følge av mange samers kulturelle tilknytning til reindrift, rapporteres det allerede nå om redusert mental helse og bekymringer for klimaendringer blant samer^{63,64}. I tillegg jobber reindriftsamer mye i naturen hvor de er ekstra utsatt for økt ekstremvær og økning i smittsomme sykdommer⁶³. Tining av permafrost pågår i arktiske områder hvor mange samer bor. Fra permafrosten kan det frigjøres sykdommer fra døde dyr, og det forventes derfor en økt risiko for antibiotika-resistente bakterier og muligens ikke-oppdagede virus⁶³.

I fremtiden forventes det mer mental uhelse blant samer fordi mange vil bli presset ut av reindriften og fiskerinæringen⁶⁵. Mange har opplevd og vil oppleve et tap av samisk språk og kultur, og mange samer kan bli presset til å leve og jobbe i urbane områder i stedet for i samiske kjerneområder⁶⁵. Samers kosthold, livsstil og helse begynner allerede nå å ligne gradvis mer på det vi ser i majoritetsbefolkningen⁶⁵. Dette innebærer at det fremover forventes en økning i astma og allergi hos samiske barn, og generelt mer diabetes og hjerte- og karsykdommer hos den samiske befolkningen, noe som vil gjøre dem mer lik allmenbefolkningens helse.

«Jeg frykter
at det blir så varmt
at det ikke går an å
leve her.»

Samisk 13-åring

KLIMAENDRINGER PÅVIRKER BARNES FREMTIDSTRO

Flere barn uttrykker en fremtidstro preget av usikkerhet, bekymring og et sterkt ønske om å bli hørt og kunne bidra*. De ser for seg en fremtid der klimaendringene vil gjøre været mer ekstremt og uforutsigbart, og at livsstil og muligheter vil endres.

De forteller at det er vanskelig å forestille seg hvordan det vil være å leve med klimaendringene når de er voksne, basert på forskning om hvordan det vil slå ut i Norge. En 11-åring reflekterer over hva som vil være annerledes sammenlignet med livet til foreldrene: «Å bo som dem. Kanskje jeg kunne, kanskje jeg ikke kunne bo sånn. Jeg kan jo ikke vite det, da. Kanskje jeg tenker helt feil, kanskje noe er riktig.»

Barn Redd Barna har snakket med håper det er mulig å stoppe klimaendringene. De har tydelige forventninger til at særlig politikere skal ta ansvar. Samtidig mener de at alle må være med slik som en 13-åring sier det: «De som bestemmer i landet og verden bør først sette noen mål og grenser for folket, og så må alle innbyggerne gjøre en innsats for klimaet. Kanskje de må kutte ut noe, men alle må gjøre litt hver.»

Barna viser sterk vilje til å bidra i klimaspørsmål. De ønsker å ta vare på naturen, redusere klimautslipp og få strengere regler for å stoppe klimaendringene. I dag kjenner de til søppelplukking og resirkulering som eneste handlingsalternativer. En 14-åring deler sitt ønske til politikere på denne måten: «Lag noen regler om hva man skal gjøre og ikke skal gjøre.» De er tydelige på at barns stemmer må bli hørt. En 10-åring sier det slik: «Jeg håper at barns stemmer blir like viktige som voksnes.»

«Jeg håper
barns stemmer blir
like viktige som
voksnes.»

10-åring

«Det er stress å
være den generasjonen
som skal fikse det
andre har ødelagt.»

14-åring

FØLELSER KNYTTET TIL KLIMAENDRINGER

Barn Redd Barna har snakket med knytter flere følelser til tematikken i løpet av samtalene*. De uttrykker:

Frykt og bekymring: De ser for seg tap av dyrearter, ødelagt natur, ras, ekstremvær og de bekymrer seg for fremtidige levekår. Flere barn som vokser opp i primærnæringen uttrykker at de har et ønske om å drive tradisjonelt levesett videre, men at det ikke vil la seg gjøre på grunn av fremtidsutsiktene. En 14-åring forteller følgende: «Jeg tror ikke det er mulig å ta over gårdsdriften på grunn av fremtiden.»

Håp og ansvar: Barn har et ønske om å bidra, håp om at voksne lytter og de føler på et ansvar for fremtiden. En 14-åring forteller: «Jeg sitter med en følelse av en plikt til å få endre det så godt jeg kan. I hvert fall ikke gjøre det verre.»

Apati og frustrasjon: Noen føler at det ikke nytter å si fra, eller at voksne ikke lytter til dem. De viser til at andre barn og unge har forsøkt å si fra i klimasaker tidligere. En 14-åring forklarer det slik: «Jeg tror ikke det hjelper at en politiker hører en gruppe 14-15-åringer sier vi må gjøre noe. At de sier vi må gjøre noe, det kommer ikke til å endre noe. Det har andre prøvd før for eksempel med skolestreikene.»

*Avsnitt Fremtidens helse - hva viser forskningen? side 24-26.

Barn Redd Barna har snakket med beskriver at de kjenner på et press for å fikse klimaet. En 14-åring sier: «Det er stress å være den generasjonen som skal fikse det andre har ødelagt.»

Normalisering: Klimaendringene er blitt en del av hverdagen til barn. I stedet for å se på det som klimaendringer, tilpasser de seg fortløpende. For eksempel er de vant til at fritidsaktiviteter og familieplaner endres på grunn av været. Selv sier de at klimaendringene tar lang tid før de syns, «og vi har ikke levd så lenge med klimaendringene at vi merker det», som en 11-åring forklarer.

For å hjelpe barn til å ha tro på fremtiden etterlyser de informasjon og kunnskap som fokuserer på løsninger og muligheter. En 10-åring sier: «Hvis man er redd for noe så har man liksom ikke lyst til å jobbe noe med det. Det liksom skummelt.»

«Det er allerede mange planer, men det hjelper ikke bare å planlegge – få det gjort.»

13-åring

De etterlyser handling for å stoppe klimaendringene. En 13-åring sier: «Det er allerede mange planer, men det hjelper ikke å bare planlegge – få det gjort.» De ønsker konkrete eksempler på hva befolkningen kan gjøre slik en 14-åring forteller: «Gi oss eksempler på hva vi kan gjøre for å bli mer bærekraftige.»

BARNES HÅP FOR FREMTIDEN

Stanse klimaendringer

Staten og kommunene må gjøre ting som hjelper klimaet, så folk kan bli inspirert av dem

At man skal klare å lage en global bra klimapolitikk

At reindriften ikke tar slutt

Eg håper at verden kan bli litt bedre med at klimaendringer kan roe seg litt ned og at det ikke blir så mye naturkatastrofer

Mer fornybar energi

Foto: Adobe Stock

«Politikerne
må høre på samene.
Vi har også
rettigheter.»

14-åring

SAMISKE BARNES TANKER OM FREMTIDEN

Opplevelsene av klimaendringene for samiske barn er ulike. Noen tenker ikke mye over det og mener de ikke merker mye til klimaendringer i området de bor, andre frykter for fremtiden sin. En 15-åring som er oppvokst med reindrift, uttrykker seg slik: «Jeg skal ikke ta over reindriften. Det er for altfor mye jobb for altfor liten inntekt.» Noen sier at klimaendringene stresser dem litt, men «det er ikke sånn at en går rundt og tenker på det hele tida.»

De samiske barna som lever tett på reindrift, uttrykker at påvirkningen klimaendringen har på beiteforholdene samt naturinngrep er en trussel for deres fremtid*. De forteller at kraftlinjer og gruvedrift griper inn i beiteområder, særlig i kalvingsområder, som forstyrrer reinen og endrer dens tradisjonelle flyttmønstre. En 15-åring belyser naturinngrepene slik: «Det kan ødelegge fremtiden min.»

Barna forteller at de er mye ute i naturen, og gjør aktiviteter som fiske og snøskuterkjøring. De uttrykker bekymring over at naturen blir ødelagt, og frykter konsekvensene i fremtiden som en 14-åring uttrykker det: «Jeg frykter at natur blir borte.»

Samiske barn Redd Barna har snakket med har opplevd markeringer i byen der de bor i forbindelse med Fosen-saken, og de tror lignende naturinngrep kan skje der de bor. De sitter med en følelse av å ikke bli tatt på alvor av politikere slik en 14-åring belyser det: «Politikerne må høre på samene. Vi har også rettigheter.» Samiske barn forteller at de ønsker at deres stemmer blir hørt i klimaspørsmål, spesielt i saker som angår deres livsgrunnlag, slik en 15-åring sier: «Jeg syns politikerne skal høre på hva samene har å si før de for eksempel bygger vindmøller, demninger, kraftverk og så videre hvis det er beiteområder i området.»

*Avsnitt Fremtidig helse hos den samiske befolkningen side 26.

BARNES RÅD TIL POLITIKERE

1 Gi oss mer kunnskap og ta oss med i beslutninger

- Gi oss kunnskap om klima og miljø i skolen, så vi forstår konsekvensene og har handlingsalternativer.
- Lytt til våre meninger og erfaringer i klimaspørsmål – vi har viktige perspektiver.
- Involver oss i klimaarbeid gjennom organisasjoner og undervisning.

2 Vis oss at dere jobber for klimaet

- Ikke bare planlegg – gjør noe nå!
- Sett tydelige mål og vis at dere tar klimautfordringen på alvor.

3 Ta hensyn til urfolksrettigheter

- Hør på samene før dere bygger i naturen.
- Samene har også rettigheter, ta hensyn til disse.

4 Beskytt naturen

- Ikke bygg ned naturen unødvendig – tenk på fremtiden vår.
- Ha strengere regler for utbygging og vern av naturområder.

5 Stopp forurensning

- Lag strengere regler mot forsøpling og CO₂-utslipp.
- Invester i fornybar energi.
- Velg løsninger som varer og hjelper fremtidige generasjoner.

6 Gjør det lettere å leve miljøvennlig

- Gjør kollektivtransport billigere eller gratis.
- Lag løsninger som er enkle for alle å bruke i hverdagen.

BARNES RÅD TIL LÆRERE OM KLIMAUNDERVISNING

1 Ikke skrem oss – gi oss håp og kunnskap

- Unngå skremselspropaganda. Det gjør oss redde og motløse.
- Gi oss realistisk og ærlig informasjon og vis at det finnes løsninger.

2 Vis oss hva vi kan gjøre

- Vi vil lære konkrete ting vi selv kan gjøre for å hjelpe klimaet.
- Fokuser mer på handling og håp enn bare på fakta og konsekvenser.

3 Gjør undervisningen relevant for oss

- Fortell hvordan klimaendringer påvirker barn og mennesker både i lokalmiljøet, i Norge og i andre land.
- Vis oss eksempler og historier som gjør det lettere å forstå og føle med.

4 Undervis på en positiv og engasjerende måte

- Bruk metoder som inspirerer og gir oss lyst til å lære og bidra.
- Snakk om hva som fungerer og hva som kan forbedres.

5 La oss lære gjennom handling

- La oss delta i prosjekter og praktiske aktiviteter.
- Gi oss oppgaver der vi kan samarbeide og finne egne løsninger.
- Lag rom for refleksjon og samtale.

6 La oss snakke sammen om klima og hva vi føler og tenker

- Gi oss tid og plass til å stille spørsmål og dele ideer.
- Spør hva vi tenker og la oss være med på å forme undervisningen.

ANBEFALINGER FRA REDD BARNA

1 Ta hensyn til barnets beste i klimapolitikken (barnekonvensjonen artikkel 3)

- Gjennomfør konsekvensanalyser av klimapolitikk og klimatiltak med utgangspunkt i barns rettigheter og behov.
- Involver barn i vurderingen av hva som er deres beste i klimasaker, og sørg for at deres perspektiver tillegges behørig vekt i beslutninger.
- Sett konkrete mål for hvordan barns rettigheter skal ivaretas i klimaomstillingen.

2 Styrk barns rolle som klimaaktører og deres medvirkning i klimaspørsmål (barnekonvensjonen artikkel 12)

- Gi barn kunnskap, verktøy og muligheter til å delta i samfunnsdebatten og bidra til løsninger, både i skolen, i lokalsamfunnet, nasjonalt og internasjonalt.
- Støtt barns egne råd og organisasjoner, der de kan ta initiativ og sette agendaen.
- Inkluder barn på arenaer hvor beslutninger tas som angår klima og miljø, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt.
- Sørg for at barns perspektiver og innspill blir tatt på alvor og at de får reell innflytelse. Inkluder samiske barns stemmer i beslutninger som angår klima og naturinngrep.

3 Styrk barns rett til informasjon og relevant kunnskap (barnekonvensjonen artikkel 29)

- Utvikle og implementere klimaundervisning som er lokal, konkret og relevant for barns hverdag.
- Sørg for at barn får tilgang til alderstilpasset og forståelig informasjon om hvordan klimaendringer påvirker deres liv og rettigheter på plattformer de bruker.
- Inkluder samiske samt lokale perspektiver og kunnskap i undervisningen, spesielt for barn som lever tett på natur og tradisjonelle næringer.

4 Sikre barns rett til utdanning i møte med ekstremvær og klimaendringer (barnekonvensjonen artikkel 28)

- Sikre at kommunenes beredskapsplaner inneholder tiltak for skoler i områder utsatt for ekstremvær, slik at barns utdanning ikke blir avbrutt.
- Sørg for digital infrastruktur og læringsressurser som gjør det mulig å opprettholde undervisning ved klimarelaterte hendelser.

5 Beskytt barns rett til optimal utvikling og helse i møte med klimaendringer (barnekonvensjonen artikkel 6, jf. artikkel 24)

- Anerkjenn og håndter klimabekymring som en del av barns psykiske helse.
- Norge må gjøre det de kan for å begrense global oppvarming til 1,5 grader.

6 Hent inn mer kunnskap om hvordan klimaendringer påvirker barns rettigheter i Norge i dag og i fremtiden

- Prioriter forskning på områder der det mangler data og kunnskap om hvordan klimaendringer påvirker barns rettigheter i Norge.
- Etabler tverrfaglige nettverk der eksperter fra ulike relevante sektorer (barnerett, klima og miljø, utdanning, helse) kan møtes og dele kunnskap.
- Støtt kunnskapsinnsamling som går i dybden på årsaker til klimabekymringer og som vurderer løsninger for å redusere bekymringer.

REFERANSER BRUKT AV CICERO

1. Bjørlykhaug, K. I. & Vetlesen, A. J. *Det Går Til Helvete. Eller? - Kjærlighet, Sorg Og Raseri i Natur- Og Klimakrisens Tid.* (2020).
2. Miljøagentene. *Barnas klimapanel: Barnas klima og miljørapport.* <https://miljoagentene.no//om-miljoagentene/barnas-klimapanel> (2024).
3. Andersen, I. V. «Jeg er redd for fremtiden»: Unge, bekymrede stemmer i klimadebatten. *Bergen Language and Linguistics Studies (BeLLS)* (2023) doi:10.15845/bells.v13i1.3717.
4. Wenge, G. Grunnskoleelever og klimaendringer. (NTNU, 2020).
5. Marczak, M., Winkowska, M., Chaton-Østlie, K., Morote Rios, R. & Klöckner, C. A. “When I say I’m depressed, it’s like anger.” An exploration of the emotional landscape of climate change concern in Norway and its psychological, social and political implications. *Emotion, Space and Society* 46, 100939 (2023).
6. Ogunbode, C. A. et al. Climate anxiety, wellbeing and pro-environmental action: correlates of negative emotional responses to climate change in 32 countries. *Journal of Environmental Psychology* 84, 101887 (2022).
7. Leonhardt, M., Granrud, M. D., Bonsaksen, T. & Lien, L. Associations between Mental Health, Lifestyle Factors and Worries about Climate Change in Norwegian Adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19, 12826 (2022).
8. Ogunbode, C. A. et al. Negative emotions about climate change are related to insomnia symptoms and mental health: Cross-sectional evidence from 25 countries. *Curr Psychol* 42, 845–854 (2021).
9. Aasen, M., Klemetsen, M. E., Reed, E. U. & Vatn, A. Folk og klima: Nordmenns holdninger til klimaendringer, klimapolitikk og eget ansvar. 38 (2019).
10. Rødland, E., Nerhus, Brasfield & Shelil. Klimaendringer: Sårbarhet og tilpasningsbehov i helse- og omsorgssektoren i Norge. <https://www.fhi.no/publ/2023/klimaendringer---sarbarhet-og-tilpasningsbehov-i-helse--og-omsorgssektoren-/> (2023).
11. Jore, S. *Folkehelse rapporten: Klimaendringer og helse.* <https://www.fhi.no/he/folkehelse rapporten/miljo/klima-og-helse/> (2022).
12. Ma, T., Moore, J. & Cleary, A. Climate change impacts on the mental health and wellbeing of young people: A scoping review of risk and protective factors. *Social Science & Medicine* 301, 114888 (2022).
13. Lai, B. S., Lewis, R., Livings, M. S., La Greca, A. M. & Esnard, A.-M. Posttraumatic Stress Symptom Trajectories Among Children After Disaster Exposure: A Review. *Journal of Traumatic Stress* 30, 571–582 (2017).
14. Proulx, K., Daelmans, B., Baltag, V. & Banati, P. Climate change impacts on child and adolescent health and well-being: A narrative review. *J Glob Health* 14, 04061 (2024).
15. Malmquist, A. et al. Vulnerability and adaptation to heat waves in preschools: Experiences, impacts and responses by unit heads, educators and parents. *Climate Risk Management* 31, 100271 (2021).
16. Wallenberg, N., Rayner, D., Lindberg, F. & Thorsson, S. Present and future heat stress of preschoolers in five Swedish cities. *Climate Risk Management* 40, 100508 (2023).
17. Conway, F., Portela, A., Filippi, V., Chou, D. & Kovats, S. Climate change, air pollution and maternal and newborn health: An overview of reviews of health outcomes. *J Glob Health* 14, 04128 (2024).
18. Chersich, M. F. et al. Associations between high temperatures in pregnancy and risk of preterm birth, low birth weight, and stillbirths: systematic review and meta-analysis. *BMJ* 371, m3811 (2020).
19. Hanssen-Bauer, I. et al. *Klima i Norge 2100: Kunnskapsgrunnlag for Klimatilpasning Oppdatert i 2015. NCCS report vol. no. 2/2015 1–203* (2015).
20. Madsen, H., Lawrence, D., Lang, M., Martinkova, M. & Kjeldsen, T. R. Review of trend analysis and climate change projections of extreme precipitation and floods in Europe. *Journal of Hydrology* 519, 3634–3650 (2014).
21. Lawrence, D. Uncertainty introduced by flood frequency analysis in projections for changes in flood magnitudes under a future climate in Norway. *Journal of Hydrology: Regional Studies* 28, 100675 (2020).
22. Bevacqua, E. et al. Higher probability of compound flooding from precipitation and storm surge in Europe under anthropogenic climate change. *Science Advances* (2019) doi:10.1126/sciadv.aaw5531.
23. Tajet et al. *Hetebølger i Norge 1961-2020.* (2022).
24. Guerreiro, S. B., Dawson, R. J., Kilsby, C., Lewis, E. & Ford, A. Future heat-waves, droughts and floods in 571 European cities. *Environ. Res. Lett.* 13, 034009 (2018).
25. Beniston, M. et al. Future extreme events in European climate: an exploration of regional climate model projections. *Climatic Change* 81, 71–95 (2007).

26. Russo, S., Sillmann, J. & Fischer, E. M. Top ten European heatwaves since 1950 and their occurrence in the coming decades. *Environ. Res. Lett.* 10, 124003 (2015).
27. Stiell, S. UN Climate Change Quarterly Update: Q1 2025. <https://unfccc.int/about-us/reports-highlights/quarterly-updates/un-climate-change-quarterly-update-q1-2025-0> (2025).
28. Thiery, W. et al. Intergenerational inequities in exposure to climate extremes. *Science* 374, 158–160 (2021).
29. Grant, L. et al. Global emergence of unprecedented lifetime exposure to climate extremes. *Nature* 641, 374–379 (2025).
30. Duffner, M. B. et al. *Born into the Climate Crisis 2: An Unprecedented Life: Protecting Children's Rights in a Changing Climate*. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/born-into-the-climate-crisis-2-an-unprecedented-life-protecting-childrens-rights> (2025).
31. Bakke, S. J., Wanders, N., van der Wiel, K. & Tallaksen, L. M. A data-driven model for Fennoscandian wildfire danger. *Natural Hazards and Earth System Sciences* 23, 65–89 (2023).
32. Kinnunen, O., Backman, L., Aalto, J., Aalto, T. & Markkanen, T. Projected changes in forest fire season, the number of fires, and burnt area in Fennoscandia by 2100. *Biogeosciences* 21, 4739–4763 (2024).
33. El Garroussi, S., Di Giuseppe, F., Barnard, C. & Wetterhall, F. Europe faces up to tenfold increase in extreme fires in a warming climate. *npj Clim Atmos Sci* 7, 1–11 (2024).
34. Tveito, O. E. *Klimaendringer Og Betydning for Skogbruket*. (2014).
35. Spinoni, J., Vogt, J. V., Naumann, G., Barbosa, P. & Dosio, A. Will drought events become more frequent and severe in Europe? *International Journal of Climatology* 38, 1718–1736 (2018).
36. Aarønes, M. S. et al. *Utvikling av framskrivinger og scenarier for norsk natur*. 90 <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3172932> (2025).
37. Bruvoll, A. et al. Konsekvenser av klimaendringer i Norge - en litteraturoversikt. (2025).
38. Panzacchi, M. et al. *Nasjonal kartlegging av grønn infrastruktur. De første nasjonale kartene for solitære bier, elg, edellauvskog og andre treslag*. 83 <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3124860> (2024).
39. Nilsen, I., Hansen, C. & Kaplan, I. C. A shifting chessboard: Projections of prawn, capelin, mesopelagic fish, zooplankton, and their Nordic and Barents Seas food web under climate change. *Progress in Oceanography* 231, 103387 (2025).
40. Kristiansen, T. et al. *Klimapåvirkning på viktige kystvannarter*. <https://imr.brage.unit.no/imr-xmlui/handle/11250/3031350> (2022).
41. Masselot, P. et al. Estimating future heat-related and cold-related mortality under climate change, demographic and adaptation scenarios in 854 European cities. *Nat Med* 31, 1294–1302 (2025).
42. Låg, M. & Bøling, A. K. *Folkehelse rapporten: Luftforurensing i Norge*. <https://www.fhi.no/he/fr/folkehelse rapporten/miljo/luftforurensing--i-noreg/?term=> (2022).
43. Zhang, S. et al. Assessment of short-term heat effects on cardiovascular mortality and vulnerability factors using small area data in Europe. *Environment International* 179, 108154 (2023).
44. Zhang, S. et al. Effect modification of air pollution on the association between heat and mortality in five European countries. *Environmental Research* 263, 120023 (2024).
45. Sillmann, J. et al. Combined impacts of climate and air pollution on human health and agricultural productivity. *Environ. Res. Lett.* 16, 093004 (2021).
46. Ma, Y. et al. Linking climate and infectious disease trends in the Northern/Arctic Region. *Sci Rep* 11, 20678 (2021).
47. Goren, A. et al. The emergence and shift in seasonality of Lyme borreliosis in Northern Europe. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences* 290, 20222420 (2023).
48. Forland, F. et al. *Folkehelse rapporten: Framtidens utfordringer for folkehelsen: 3. Mulige trusler fra smittsomme sykdommer*. <https://www.fhi.no/he/fremtidens-utfordringer-for-folkehelsen/del-1-3/3.-mulige-trusler-fra-smittsomme-sykdommer?term=> (2022).
49. van Oort, B. E. H., Hovelsrud, G. K., Risvoll, C., Mohr, C. W. & Jore, S. A Mini-Review of Ixodes Ticks Climate Sensitive Infection Dispersion Risk in the Nordic Region. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17, 5387 (2020).
50. European Environment Agency. *European Climate Risk Assessment*. <https://data.europa.eu/doi/10.2800/8671471> (2024).
51. Nuttall, P. A. Climate change impacts on ticks and tick-borne infections. *Biologia* 77, 1503–1512 (2022).
52. Daalen, K. R. van et al. The 2024 Europe report of the Lancet Countdown on health and climate change: unprecedented warming demands unprecedented action. *The Lancet Public Health* 9, e495–e522 (2024).
53. Laverdeur, J. et al. West Nile and Usutu viruses: current spreading and future threats in a warming northern Europe. *Front. Virol.* 5, 1544884 (2025).

54. Aall, C. et al. Oppdatering av kunnskap om konsekvenser av klimaendringer i Norge. <https://pub.cicero.oslo.no/cicero-xmliui/handle/11250/2582720> (2018).
55. Kuhn, K. G. et al. Campylobacter infections expected to increase due to climate change in Northern Europe. *Sci Rep* 10, 13874 (2020).
56. Robertson, L. J., Woolsey, I. D. & Jiménez-Meléndez, A. Current and potential future impacts of food- and water-borne parasites in a changing world: A Norwegian perspective. *Current Research in Parasitology & Vector-Borne Diseases* 5, 100181 (2024).
57. Håkonsholm, F., Lunestad, B. T. & Svanevik, C. S. Sykdomsfremkallende Vibrio-bakterier i havet – er det noe vi bør bekymre oss for? *Naturen* 145, 317–325 (2021).
58. Flyen, C., Almås, A.-J., Hygen, H. O. & Sartori, I. Klima- og sårbarhetsanalyse for bygninger i Norge: Utredning som grunnlag for NOU om klimatilpassing. <https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmliui/handle/11250/2435234> (2010).
59. Maclachlan, L., Betnér, S., Lind, T., Georgelis, A. & Löhmus, M. The association between zero-crossing temperatures and accidents due to icy conditions. *Scand J Public Health* 53, 156–161 (2025).
60. Bjørlykhaug, K. I. & Johannessen, A. Hvilke konsekvenser har naturtap for psykisk helse, sosialt liv og relasjonsarbeid? *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* 21, 77–92 (2024).
61. Hiatt, R. A. & Beyeler, N. Cancer and climate change. *The Lancet Oncology* 21, e519–e527 (2020).
62. Czerwińska, A. E. & Krzyścin, J. W. Climatological aspects of the increase of the skin cancer (melanoma) incidence rate in Europe. (2019) doi:10.1002/joc.6391.
63. Norwegian National Human Rights Institution. *Canary in the Coal Mine: Sámi Rights and Climate Change in Norway*. <https://www.nhri.no/en/report/canary-in-the-coal-mine/> (2024).
64. Kowalczewski, E. & Klein, J. Sámi youth health, the role of climate change, and unique health-seeking behaviour. *International Journal of Circumpolar Health* 77, 1454785 (2018).
65. Jaakkola, J. J. K., Juntunen, S. & Näkkäläjärvi, K. The Holistic Effects of Climate Change on the Culture, Well-Being, and Health of the Saami, the Only Indigenous People in the European Union. *Curr Envir Health Rpt* 5, 401–417 (2018).

BARNEKONVENSJONEN I KORTVERSJON

– omskrevet for barn av Redd Barna

1 Barnealderen

FNs barnekonvensjon gjelder for alle barn under 18 år.

2 Ingen diskriminering

Ingen barn skal forskjellsbehandles på grunn av sin egen eller foreldrenes kultur, hudfarge, kjønn, språk, religion, bakgrunn, funksjonsnedsettelse eller mening.

3 Til barnets beste

Voksne skal gjøre det som er best for barna.

4 Statens ansvar

Staten har ansvar for at alle barn får rettighetene sine oppfylt.

5 Foreldreveiledning

Staten skal respektere foreldrenes eller andre nære personers rett og plikt til å gi barna de rådene som de mener er best for barnet

6 Rett til liv og optimal utvikling

Alle barn har rett til å vokse opp, utvikle seg og ha en framtid.

7 Navn og nasjonalitet

Alle barn har rett til å ha et navn og å høre til et land. De har også rett til å kjenne til foreldrene sine og få omsorg fra dem, så langt det er mulig.

8 Identitet

Alle barn har rett til å ha sin egen identitet og få være den de er.

9 Bo med foreldrene

Alle barn har rett til å bo sammen med foreldrene sine, bortsett fra når dette ikke er bra for barna.

10 Gjenforening av familien

Alle barn som ikke bor i samme land som foreldrene sine, har rett til å ha kontakt med begge og til å søke om å få bo sammen.

11 Bortføring til utlandet

Ingen har lov til å ta barn ulovlig ut av landet sitt eller holde dem i utlandet ulovlig.

12 Å uttrykke sine meninger og bli hørt

Alle barn har rett til å uttrykke sine meninger og ha innflytelse i saker som angår dem..

13 Ytringsfrihet

Alle barn har rett til å finne, få og spre informasjon, så lenge det ikke bryter med andres rettigheter.

14 Tanke- og religionsfrihet

Alle barn har rett til å tro og tenke på det de selv ønsker, og bli respektert for det.

15 Organisasjonsfrihet

Alle barn har rett til å delta i organisasjoner og på samlinger.

16 Privatliv

Alle barn har rett til privatliv.

17 Informasjon og medier

Alle barn har rett til å få informasjon som er tilpasset barn, og de skal beskyttes mot skadelig innhold.

18 Foreldreansvaret

Alle barn har rett til å bli oppdratt av begge foreldrene sine, hvis det er mulig.

19 Beskyttelse

Ingen barn skal utsettes for fysisk eller psykisk skade eller misbruk.

20 Barn som ikke bor med familien

Alle barn som ikke bor med foreldrene sine, har rett til å få beskyttelse og hjelp.

21 Adopsjon

Adopsjon skal skje til barnets beste. Det betyr at den som blir adoptert, skal få det bedre ved å bli adoptert.

22 Flyktningbarn

Alle barn som er flyktninger, har rett til å få den hjelpen og beskyttelsen de trenger.

23 Barn med funksjonsnedsettelser

Alle barn med psykiske og fysiske funksjonsnedsettelser har rett til tilrettelegging, slik at de kan delta, utvikle seg og ha opplæring på lik linje med andre barn.

24 Helse

Alle barn har rett til et godt helsetilbud.

25 Barn i fosterhjem eller på institusjon

Alle barn som ikke bor med familien sin, har krav på at myndighetene følger dem opp og sikrer at de har det bra der de bor.

26 Økonomisk hjelp

Alle barn har rett til økonomisk hjelp hvis foreldrene deres ikke har nok penger til å gi dem en trygg og god oppvekst.

27 Levestandard

Alle barn har rett til å ha god nok levestandard, slik at de kan utvikle seg og ha en meningsfull hverdag.

28 Skole

Alle barn har rett til å gå på skole og ta utdanning.

29 God skole

Alle barn har rett til å gå på en god skole, der de får utvikle seg på ulike måter og får respekt for menneskerettighetene, natur og forskjellige kulturer.

30 Urfolk og minoriteter

Alle barn fra urfolk eller minoriteter har rett til å snakke sitt eget språk, ha sin egen kultur og sin egen tro.

31 Lek og fritid

Alle barn har rett til lek, fritid og hvile, og til å delta i kunst- og kulturliv.

32 Arbeid

Alle barn har rett til at arbeid ikke skal gå utover skole og helse. Arbeid skal ikke være farlig eller skadelig.

33 Narkotika

Alle barn har rett til å bli beskyttet mot narkotika.

34 Seksuell utnyttelse

Alle barn skal beskyttes mot seksuell utnyttelse og misbruk.

35 Bortføring

Bortføring og salg av barn er ulovlig.

36 Beskyttelse mot utnyttelse

Alle barn skal beskyttes mot utnyttelse som kan være skadelig.

37 Fengsel, straff og tortur

Alle barn som har brutt loven, har rett til at straffen ikke skal være skadelig, og at fengsel brukes som siste utvei. Barn må aldri behandles på en umenneskelig eller nedverdiggende måte.

38 Barn i krig og konflikt

Alle barn har rett til beskyttelse mot krig og konflikt. Barn skal aldri bli brukt som soldater.

39 Hjelp

Alle barn som har opplevd noe vanskelig eller skadelig, har rett til hjelp.

40 Lovbrudd

Alle barn som har brutt loven, har rett til å bli behandlet med respekt og rettferdighet.

41 Når andre lover er bedre

Hvis andre nasjonale eller internasjonale lover er bedre for barn, skal de følges i stedet for FNs barnekonvensjon.

42 Kunnskap

Alle barn har rett til å kjenne til FNs barnekonvensjon og rettighetene sine. Staten skal gjøre barns rettigheter kjent for alle barn og voksne.

Redd Barna understreker at denne kortversjonen er en svært forenklet versjon.

«Jeg har ikke tenkt på at barn egentlig ikke blir spurt om det (klimaspørsmål). Jeg har jo bare tenkt at det ruller av seg selv, på en måte. Men jeg har ikke tenkt over at barn også kan være med på å gi innspill. Man hører sjelden om at barn har noe med det å gjøre.»

14-åring

